

**ERGENLERDE AKILLI TELEFON BAĞIMLILIĞININ SOSYAL
DIŞLANMA (OSTRASİZM) İLE İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Aynur BAĞIR

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hatice Birgöl CUMURCU**

Yüksek Lisans Programı-2020

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ERGENLERDE AKILLI TELEFON BAĞIMLILIĞININ SOSYAL
DIŞLANMA (OSTRASİZM) İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

Aynur BAĞIR

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hatice Birgül CUMURCU

MALATYA

2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	9
2.1. Bağımlılık	9
2.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı	10
2.3. Sosyal Dışlanma Kavramı	14
2.3.1. Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	14
2.3.2. Sosyal Dışlanmanın Unsurları	18
2.3.3. Sosyal Dışlanmanın Boyutları	19
2.3.4. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri.....	20
2.3.5. Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Birey ve Gruplar	24
2.3.6. Sosyal Dışlanmanın Sonuçları	25
2.3.7. Sosyal Dışlanmayla ilgili yapılan Araştırmalar	26
2.4. Sosyal Dışlanmanın Akıllı Telefon Bağımlılığıyla İlişkisi.....	27
3. MATERYAL VE METOT	29
3.1. Araştırma Modeli	29
3.2. Evren ve Örneklem	29
3.3. Veri Toplama Araçları	36
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
3.3.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği.....	37
3.3.3. Ergenler İçin Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği	38
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	38
3.4.1. Verilerin Toplanması	38
3.4.2. Verilerin Analizi	39
4. BULGULAR.....	40
4.1. Katılımcıların Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğine ilişkin tanımlayıcı bilgileri.....	40

4.2. Akıllı Telefon Bağımlılığının Sosyal Dışlanmayla İlişkisine yönelik	
Bulgular	44
4.3. Olumlu Sosyal İlişkilerin Akıllı Telefon Bağımlılığına Etkisine İlişkin	
Bulgular	44
4.4. Akıllı Telefon Kullanım Süresinin Sosyal ilişki Geliştirme Etkisine İlişkin	
Bulgular	45
4.5. Yaşanılan Yere Göre Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Sosyal Dışlanmaya	
İlişkin Bulgular	45
4.6. ATBÖ Alt Boyutlarının SDÖ Alt Boyutlarıyla İlişkisine Yönelik Bulgular.....	46
4.7. Anne- Baba Eğitim Düzeyinin Bağımlılığa Etkisine İlişkin Bulgular	48
4.8. Okul Türüne Göre Sosyal Dışlanma ve Akıllı Telefon Bağımlılığına İlişkin	
Bulgular	50
4.9. Okul Başarı Durumuna Göre Sosyal Dışlanma ve Akıllı Telefon	
Bağımlılığına İlişkin Bulgular	50
5. TARTIŞMA	52
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
KAYNAKLAR	63
EKLER.....	72
EK-1. Özgeçmiş.....	72
EK-2. Etik Kurul Onayı 1	73
EK-3. Milli Eğitim Anket Uygulama İzin Onayı	74
EK-4. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni	75
EK-5. Ergenler İçin Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği Kullanım İzni.....	76
EK-6. Öğrenci Kişisel Bilgi Formu	77
EK-7. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği	79
EK-8. Ergenler İçin Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği	81

TEŐEKKÖR

Öncelikle Yüksek lisans eğitimin boyunca yanımda olan, yol gösteren, değerli bilgilerini benden esirgemeyen tüm Çocuk Gelişimi bölüm hocalarıma, yüksek lisans tez danışmanlığımı yapan Prof. Dr. Hatice Birgöl CUMURCU'ya, çalışmamın yürütölme süresince bilgi birikimleri ve deneyimleri ile bana yol gösteren, her aramamda beni sabırla dinleyen, öğretmek için elinden gelen her şeyi yapan değerli hocalarım Doç.Dr. Mehmet SAĞLAM ve Dr. Öğr. Üyesi Oğuz EMRE ile çalışmaya katılan öğrencilere teşekkürlerimi sunuyorum. Eğitim hayatım boyunca tüm zorluklara rağmen bana inanan, yanımda olan, beni cesaretlendiren, maddi manevi her türlü desteğı benden esirgemeyen aileme ve gurur kaynağım sevgili babama çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığının Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) İle İlişkisinin İncelenmesi

Amaç: Bu araştırmada liseye devam eden öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanma ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot: Araştırmamızın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim yılı Diyarbakır il merkezi ve Çınar ilçesinde bulunan toplam 10 lisede öğrenim görmekte olan 502 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri “Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği” ve “Ergenler İçin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) Ölçeği” aracılığı ile toplanmıştır. Araştırma nicel bir araştırma olup, genel tarama modeli türlerinden olan ilişkisel tarama modeline uygun olarak desenlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde iki bağımsız grup için Mann-Whitney U, çoklu grup karşılaştırmaları için Kruskal-Wallis, kategorik değişkenler arasındaki ilişkilerin analizi için Ki-kare analizi ve Spearman’s Rho korelasyon analizi kullanılmıştır. Çalışmanın tamamında $p < 0,05$ değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular: Sosyal dışlanma ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki korelasyon katsayısı $Rho = 0,049$ ($p = 0,451$) anlamlı bulunmamıştır. Ergenlerin akıllı telefon kullanım süresi arttıkça sosyal ilişki geliştirmeleri artmaktadır ($X^2 = 35,26$; $p < 0,001$). Kırsal kesimde yaşayan ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma olasılığı kentte yaşayan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur ($p = 0,035$). Aşırı kullanım ve dayanma puanları ile sosyal dışlanma arasında düşük düzeyde ve negatif yönlü ilişki tespit edildi ($R = -0,297$; $p = 0,030$ ve $R = -0,344$; $p = 0,003$ sırasıyla). Çevresi tarafında önemsenmeyen ergenin akıllı telefon bağımlısı olma riski yüksek bulunmuştur ($R = 0,456$; $p < 0,001$).

Sonuç: Araştırmada elde edilen sonuçlara göre ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanmayla ilişkisi bulunmamıştır. Ancak yaşanan yer, eğitim seviyesi ve başarı durumuna göre bağımlılık düzeylerinde farklılıklar görülmüştür. ATBÖ ile SDÖ alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Akıllı telefon bağımlılığı, Sosyal dışlanma, Ergen.

ABSTRACT

Investigation of the relationship between smartphone Addiction and Social Exclusion (Ostracism) in Adolescents

Objective: In this study, it was aimed to investigate the relationship between smartphone addiction and social exclusion of students attending high school.

Material and Method: The study group of our study consisted of 502 students studying in 10 high schools in Diyarbakır city center and Çınar district in 2019-2020 academic year. The data of the research were collected by means of "Smart Phone Addiction Scale" and "Adolescence Ostracism (Social Exclusion) Scale". The research is a quantitative research and is designed in accordance with the relational screening model, which is one of the general screening model types. The data obtained in the study were analyzed using the SPSS package program. In the analysis of the research data, Mann-Whitney U was used for two independent groups, Kruskal-Wallis for multiple group comparisons, Chi-square analysis and Spearman's Rho correlation analysis were used to analyze the relationships between categorical variables. In the whole study, $p < 0.05$ value was accepted as statistically significant.

Results: The correlation coefficient between social exclusion and smartphone addiction was not significant in $Rho = 0,049$ ($p = 0,451$). As the usage time of adolescents increases, social relationship development increases ($X^2 = 35,26$; $p < 0,001$). Rural adolescents were more likely to be smartphone addicted than urban adolescents ($p = 0.035$). A low and negative correlation was found between overuse and endurance scores and social exclusion ($R = -0,297$; $p = 0.030$ and $R = -0.344$; $p = 0.003$ respectively). The risk of adolescents who are neglected by their environment is high in smartphone addiction ($R = 0.446$; $p < 0.001$).

Conclusion: According to the results obtained in the study, the relationship between smartphone addiction and social exclusion was not found in adolescents. However, there were differences in addiction levels according to the place of residence, education level and success level.

Keywords: Addiction, Smartphone addiction, Social exclusion, Adolescent.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%	: Yüzde
ATBÖ	: Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği
SDÖ	: Sosyal Dışlanma Ölçeği
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
P	: Olasılık Değeri
n	: Veri Sayısı
Ss	: Standart Sapma
vb.	: Ve benzeri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No.	Sayfa No.
Tablo 3.1. Kişisel bilgilere ilişkin dağılımlar.....	31
Tablo.3.2. Katılımcıların ailelerine ait demografi özellikler.....	33
Tablo 3.3. Katılımcıların akıllı telefon kullanımı ile ilgili özellikler.....	35
Tablo 4.1. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğine ilişkin tanımlayıcı özellikler	40
Tablo 4.2. Sosyal Dışlanma Ölçeğine ilişkin tanımlayıcı özellikler	42
Tablo 4.3. Olumlu sosyal ilişki kurma ile akıllı telefon kullanımı arasındaki ilişki	44
Tablo 4.4. Olumlu sosyal ilişki kurma ile akıllı telefon konuşma süresi arasındaki ilişki	45
Tablo 4.5. Yaşanılan yer ve eğitim düzeylerine göre sosyal dışlanma ve akıllı telefon bağımlılığı değerleri.....	46
Tablo 4.7. ATBÖ ile SDÖ arasındaki ilişkiyi gösteren saçılım grafiği	48
Tablo 4.8. Anne- baba eğitim düzeyinin bağımlılığa etkisine ilişkin değerler	49
Tablo 4.9. Okul türüne göre sosyal dışlanma ve akıllı telefon bağımlılığı değerleri	50
Tablo 4.10. Okul başarı durumuna göre sosyal dışlanma ve akıllı telefon bağımlılığı değerleri	51

1. GİRİŞ

Son yıllarda cep telefonları dünya genelinde hızlı bir şekilde yayılmaya başladı. Başlarda yalnızca iletişimi sağlama özelliği olan cep telefonları, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birçok özellikleri bünyelerinde barındırdılar. Teknoloji geliştikçe telefonlar farklı şekillere bürünerek daha güçlü ve kolay taşınabilir bir hal aldı. Bu özelliğinden dolayı akıllı telefonların kullanım yüzdesi gittikçe arttı. Evlerde, sokaklarda, iş yerlerinde, çalışırken, spor yaparken, alışverişte, parkta, kafede, restoranda, okulda ve diğer birçok yerde akıllı telefonlar kolaylıkla kullanılmaktadır (1). Cep telefonları ve avuç içi bilgisayarların birleşmesiyle ortaya çıkan akıllı telefonlar günümüzde cep telefonu pazarında en hızlı şekilde büyüyen yeni teknolojilerdendir. 1996'dan itibaren hızla gelişmekte olan akıllı telefonlar, sesli arama, görüntülü arama, e-posta gönderme, video kayıt, fotoğraf çekme, ses kaydı, kitap ve gazete okuma, Bluetooth, GPS navigasyon sistemi, SMS, Wi-Fi, 3G, film oynatma, müzik çalma, belgeleri düzenleme, sohbet etme, sosyal medya, alışveriş ve ödeme yapma, banka hesabı kontrol etme, bilgi paylaşımı ve internet gibi bilgisayar tabanlı birçok özelliği bünyelerinde barındırmaktadırlar. Günümüzde akıllı telefonlar ana iletişim aracı olarak kullanılmakta ve ayrıca gittiğimiz her yerde bize eşlik etmektedir. Not almak yerine akıllı telefonlarla fotoğraf çekmek tercih edilmekte, ders notları bile belge şeklinde paylaşılmaktadır (2).

Dünya çapında oldukça geniş bir pazar alanına sahip olan akıllı telefonlar, 2016 yılında satışları 1,5 milyara yükselmiştir. TÜİK verilerine göre 2016 yılında mobil kullanım oranı %96,9'dur (3). Ayrıca İnternet ve bilgisayar kullanımına yaş aralığına göre bakıldığında 16-24 yaş arası bireylerde kullanımın daha fazla olduğu gözlenmiştir (4). Türkiye'de cep telefonu ve internet kullanımının en fazla gençlerde görülmesi, gençlerin akıllı telefon ve internet bağımlılığı risk grubunda yer aldıklarını göstermektedir.

Bağımlılık bir madde veya davranışı gerektiğinden çok daha fazla kullanma veya bırakamama şeklinde tanımlanabilmektedir (4). Genel olarak uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı olarak bilinen bağımlılık kavramı iki kategoride incelenerek farklı davranışlarla ilişkilendirilebilmektedir. Madde bağımlılığı; sigara, alkol, kafein, esrar, eroin gibi maddelerin vücuda alınmasını kapsarken; davranışsal bağımlılık, egzersiz,

marka, obezite, kumar, internet, sosyal medya, akıllı telefon ve televizyon bağımlılığını kapsamaktadır. Davranışsal bağımlılık; bazı davranışların normal olmayan derece ve yoğunlukta görülmesi neticesinde bedensel, sosyal, psikolojik ve toplumsal yapıda bireyin işlev kaybetmesi, dengesinin bozulması ve topluma uyum sağlayamaması biçiminde tanımlanmaktadır (5). Gün geçtikçe artan nitelik ve görünüşleriyle akıllı telefonların ilgi ve isteğe göre bağımlılık oranları da giderek artmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve ihtiyaçların artmasıyla başlarda lüks olarak kabul edilen ve zamanla zarurete dönüşen internet, bilgisayar ve telefon gibi araçlar, bağımlılığa dönüşecek oranda kullanılmışlardır (4).

Akıllı telefonların internete bağlanmasıyla birçok özelliği bünyesinde barındırması ve işlevsel olarak kullanılması, internet bağımlılığıyla birlikte akıllı telefon bağımlılığının da artmasına yol açmıştır. Başlarda internet bağımlılığı kavramı ön plandayken, daha sonraları yerini akıllı telefon bağımlılığına bırakmıştır. Akıllı telefonların yaygın kullanılması bağımlı olan bireylerin bağımlılığını pekiştirirken, bağımlı olmayan bireylerin de bağımlı olmalarına sebep olabilmektedir (6).

Literatürde, günlük yaşamı olumsuz etkileyecek düzeyde aşırı kullanılması olarak geçmekte olan akıllı telefon bağımlılığının, bağımlılık düzeyini belirleyen net bir ölçüt bulunmamaktadır. Akıllı telefon bağımlılığı internet ve bilgisayar bağımlılığı gibi teknoloji tabanlı bağımlılıklarla benzerlik gösterse de; akıllı telefonların rahatlıkla taşınması, dolaştırılması ve kolay iletişim kurulması nedeniyle diğer bağımlılık türlerine kıyasla daha tehlikeli olduğu düşünülmektedir (7).

Akıllı telefon bağımlısı olan bireylerde saplantılı şekilde telefonu kullanma, kontrol etme, kaybedeceği korkusu yaşama ve uzun süre telefondan ayrı kalamama gibi davranış problemleri görülebilmektedir. Bağımlı olan birey uyanır uyanmaz ilk iş olarak telefonuna göz atar. Bu durum gece yatmadan önce de tekrarlanabilmektedir. Akıllı telefonların aşırı kullanılmasının neden olduğu birçok problem bulunmaktadır. Bunlarda bir kaç şöyledir; Ekran uzun süre bakmaktan kaynaklı baş ve göz ağrısı, kas ve iskelet sistemi bozukluğu, konsantrasyon bozukluğu, sürekli sosyal medya ve mesajlaşma nedeniyle yüz yüze iletişim eksikliği ve bundan kaynaklı a-sosyalleşmenin artması, rahat iletişim kurma nedeniyle kişinin yanlış insanlarla tanışma ve yasal olmayan sağlıksız ortamlarda bulunması gibi problemler görülebilmektedir (3).

Sosyal dışlanma kavramının geniş kapsamlı ve karmaşık bir yapısı olduğundan dolayı birçok kişi tarafından çeşitli tanımları bulunmaktadır. Sapançalı sosyal dışlanmayı; kişilerin veya grupların belirli nedenlerle, konum açısından olmasa da sosyal faaliyet yönünden kısmen veya tamamen bulundukları toplumun dışında kalmaları ile toplumdaki vatandaşlığa dair sosyal, siyasal ve ekonomik birçok eyleme katılamamaları olarak tanımlanması mümkündür (8). Genel bir ifadeyle sosyal dışlanma; politik, ekonomik, sivil ve sosyal bir vatandaş olma haklarından yoksun kalarak gelişen sosyal bütünleşme karşıtlığı olarak tanımlanabilmektedir (9).

Sosyal dışlanma kavramının birçok farklı boyutları bulunmaktadır. Bu boyutlardan biri; bireyin toplumdan uzaklaşıp, sosyalleşmesinin engellenmesini kapsayan bir süreç olmasıyla birlikte kişi kendini toplum içine girmede yetersiz görmesidir. Dışlanma kavramı sosyal ilişkilerle de tanımlanmasının nedeni toplumsal ilişkilerle iç içe olmasıdır. Çünkü genellikle dışlanma toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın azaldığı veya hiç olmadığı yerlerde daha çok görülmektedir. Dışlanmaya karşın geliştirilebilecek en önemli savunma mekanizması ise toplumsal dayanışma olmaktadır (10). Dışlanma olgusu bir kişide olabildiği gibi, grup ta da görülme olasılığı oldukça yüksektir. Dışlanan birey etrafınca yok sayılır, görmezden gelinir hatta orda yokmuş gibi hareket edilir. Dışlanmaya maruz kalan bireyler bu durum karşısında herhangi bir tepki vermezler, kimseyle tartışmaya girmezler (11).

Sosyal ilişkiler bireyin yaşamının en önemli parçalarından biridir. Kişi günlük yaşamında önemsenmeme, başarısızlık ve gruptan dışlanma hissi gibi acı verici duygusal deneyimlerle karşılaşabilmektedir. Bunun sonucunda birey olumsuz etkilerden kurtulmak için sosyalleşme ihtiyacını karşılamak amacıyla farklı alternatifler bulmaya çalışmaktadır. Bu alternatiflerin en dikkat çeken ve başta geleni ise gün geçtikçe yaygınlaşan, hızla büyüyen, gerçek hayat ile sanal hayatın eşzamanlı yaşanmasını sağlayan internet teknolojileri gelmektedir. Bireyin eksikliğini hissettiği sosyalleşme ihtiyacına yanıt verebilen bir yapıya sahip olması ve sosyal ağ, blog, sohbet sayfaları, oyunlar gibi internet temelli uygulamaları barındırması nedeniyle akıllı telefonlar gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Akıllı telefon kullanım alışkanlığı bu durum karşısında değişime uğrayarak, problemli bir hal almaya başlar. Gittikçe devam eden bu alışkanlık kişiyi bağımlılığa sürüklemektedir. Bireyin sosyal ilişkilerdeki olumsuz deneyimlerden arınmak amacıyla akıllı telefonları alternatif olarak görmesi sonucunda farklı problemler meydana gelebilmektedir (12).

Ergenlerin akıllı telefon kullanmaktan hoşlandıkları herkesin bildiği bir gerçektir. Sosyal onay ve yaşıt kabul durumu fazla olması nedeniyle ergenler akıllı telefonlara daha fazla yönelmektedirler. Arkadaşlarıyla önemsiz bir konu hakkında saatlerce konuşup mesajlaşabilirler. Bu durum devam ettikçe de ergenlerin sağlıksız mobil cihaz kullanımı da artmaktadır. Özellikle okul çağı ergenlerin mobil cihazları çok fazla kullanması akademik ve kişisel gelişimlerini olumsuz yönden etkileyerek onları bağımlı hale getirmektedir. Bunun yanı sıra bağımlı hale gelen gençler sosyal çevrelerinden de kopmaya başlarlar. Aile ve yakınlarıyla yüz yüze iletişime geçmeyi reddederler. Toplumla bire bir iletişime geçmektense akıllı telefonlarıyla zaman geçirmeyi tercih ederler. Bağımlı olan ergenler bir süre sonra bulundukları ortamlarda önemsiz ve etraflarınca yok sayılabilirler. Süreç bu şekilde devam ettikçe sosyal dışlanma yaşamları kaçınılmaz bir hal almaya başlayabilir. Bunun tam tersi olarak da etraflarınca yok sayılan ve görmezden gelinen bireyler de, çareyi mobil cihazlarda ve sanal dünyada bularak toplum içinde yaşadıkları eksikleri ve yoksunlukları akıllı telefonlarıyla gidermeye çalışırlar. Sonuç olarak dışlanma yaşayan bireylerin akıllı telefona bağımlı olabilecekleri gibi, bağımlı olan bireylerin de sosyal dışlanma yaşama riskleri olabileceği düşünülmektedir.

Günümüzde akıllı telefon kullanımları hız kesmeden artmaktadır. Ülkemizde 2016 senesinden itibaren nüfusunun yarısı akıllı telefon kullanmaktadır (7). Gün geçtikçe artan akıllı telefonlar birçok bağımlılığa neden olmaktadır (13). Akıllı telefonların barındırdıkları özellikler ve kullanımlarının gelişmesiyle akıllı telefon bağımlılığı artış göstermiştir (14). Artan kullanımlarıyla birçok problemi beraberinde getiren akıllı telefonlar stres, uykusuzluk, mental gelişim bozuklukları gibi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Akıllı telefon bağımlılığı, mobil cihazların sürekli taşınabilir ve kolay erişim sağlanması nedeniyle diğer bağımlılık türlerinden daha tehlikeli olduğu düşünülmektedir (7). Alan yazın incelendiğinde genç nüfusun bilgisayar ve internet kullanım durumunun daha fazla olduğu görülmüştür (15). Her geçen gün artmakta olan akıllı telefon bağımlılığının birçok nedeni olduğu düşünülmektedir. Sosyal dışlanma yaşayan bireylerde akıllı telefon bağımlılığı oranının yüksek olabilmektedir.

Yapılan literatür taraması sonucu akıllı telefon bağımlılığı ve sosyal dışlanma kavramlarının ayrı ayrı ele alındıkları görülmüştür. Akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanmayla ilişkisine rastlanmamıştır. Bu kapsamda çalışmada, sosyal dışlanmanın

akıllı telefon bağımlılığıyla ilişkisine bakılacağından literatürde bir eksikliği kapatacağı ve sonraki çalışmalara yardımcı olabileceğinden önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın temel problemi “Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının ostrasizm (sosyal dışlanma) ile ilişkisi var mıdır?” şeklinde oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın temel amacı; liseye devam eden ergenlerin yaşadıkları akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanmayla ilişkisinin olup olmadığını tespit etmektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır.

Araştırmanın ana amacına bağlı olarak belirlenen alt amaçlar şunlardır:

1. Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı, sosyal dışlanmışlığı etkilemekte midir?
2. Ergenlerin sosyal dışlanma yaşaması, akıllı telefon bağımlılığını etkiler mi?
3. Ergenlerin olumlu sosyal ilişkilerinin olması akıllı telefon kullanımını etkiler mi?
4. Ergenlerin akıllı telefon kullanım süreleri sosyal ilişki geliştirmelerini etkiler mi?
5. Kentte yaşayan ergenlerin, kırsal alanda yaşayan ergenlere göre akıllı telefon bağımlısı olma olasılığı daha yüksek midir?
6. Şehir merkezinde yaşayan ergenlerin, ilçede yaşayan ergenlere göre sosyal dışlanma yaşama riskleri daha fazla mıdır?
7. Yoksunluk hissinin ergenin, sosyal dışlanma yaşaması ile bir ilişkisi var mıdır?
8. Sanal yönelimli ilişkilerin ergenin sosyal dışlanma yaşamasıyla bir ilişkisi var mıdır?
9. Aşırı kullanım ve dayanmanın sosyal dışlanma ile ilişkisi var mıdır?
10. Çevre tarafından önemsenmeyen ergenin, akıllı telefon bağımlısı olma riski daha yüksek midir?
11. Anne- baba eğitim düzeyinin akıllı telefon bağımlılığı üzerinde etkisi var mıdır?
12. Lise türüne göre ergenin, bağımlılık düzeyinde değişme olur mu?
13. Okul başarı durumunun akıllı telefon bağımlılığıyla ilişkisi var mıdır?

Günümüzde hızla gelişmekte olan sanal dünyanın çocuk ve gençlerin gelişim alanını birçok şekilde etkilediği kabul edilmektedir. Fakat hangi gelişimin bireyi ne ölçüde etkilediği hakkında toplumdan topluma farklı gelişmeler gösterdiği için henüz bu konuda net bir kanıya varılmamıştır. Akıllı telefonların pozitif yönleri olduğu kadar negatif yönleri de bulunmaktadır. Kontrolsüzce aşırı bir şekilde kullanılan akıllı telefonlar ergenleri sosyal bir tehdit altında bıraktığı düşünülmektedir.

Çocukluk döneminden erişkinlik dönemine kadar yaşanan çalkantılar yetişkinlikte de kişinin yaşamını etkilemektedir. Ergenlik dönemine girildiğinde bireyin vücudunda birçok değişiklik meydana gelmektedir. Yaşadığı ruhsal değişimler de davranışlarını etkilemektedir. Dönemin koşulları gereğince ergen davranışları, vücudu ve karakteri üstünde yoğunlaşır. Çeşitli problemler yaşayan ergen, etrafından kopar, içine kapanır, can sıkıntısı yaşar ve kötümser düşünüp gelecek kaygısı yaşar.

Gelişim alanları birbirleriyle yakın bir ilişki içindedir. Ergenlik döneminde gelişim görevlerinin sorunsuz bir şekilde yerine getirilmesi, ergenin ilerleyen yıllarda olumlu ve uyumlu bir ilişkiler geliştirmesini destekler. En önemli gelişim alanlarında biri olan sosyal gelişim, kişinin sosyal ilişkilerini, arkadaş iletişimini ve kimlik kazanım sürecini etkilemektedir. Kimlik arayışında olan bireyler için bu dönemde arkadaş ilişkileri, yaşanan olumlu ve olumsuz durumlar kimliklerinde kalıcı bir etki bırakmaktadır. Sosyal gruplar arasında çatışmalar ve karmaşalar olabilmektedir. Farklı benlik algısı geliştirmeye çalışan ergenler arasında arkadaş ilişkileri olumsuz bir hal alabilir (16). Bu dönemde sanal dünya ergenler için normal dünyadan farksız görülmektedir. Dönemin problemlerinden uzaklaşmak isteyen ergen, sanal ortama yoğunlaşarak iletişimin farklı bir boyutunda kendini bulur. İnternet erişimi onlar için, sohbet, eğlence, oyun amaçlı can sıkıntısını giderecek bir unsur olmaktadır. Bunların yanında bilgi paylaşmak ve bilgi edinmek, gazete, haber okumak, kütüphane taraması yapmak amacıyla da internet kullanılabilir (15).

TÜİK verilerine göre: Bilgisayar ve internet kullanım oranları 2016 yılında sırasıyla %54,9 ve %61,2 iken bu oran 2017 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %56,6 ve %66,8 şeklinde arttığı görülmüştür. Erkeklerde yüzde 65,7 ve yüzde 75,1 iken, kadınlarda yüzde 47,7 ve yüzde 58,7 olmuştur. 2016 yılında her 10 hanenin 8'i internet erişim imkânına sahip olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde artan sık ve uzun süre internet kullanımı hareketsizlik, aktivite yoksunluğu, obezite, bağımlılık gibi çeşitli problemlere neden olmaktadır (15).

Çevre, ergenin bağımlı olmasında önemli bir yere sahiptir. Akıllı telefonlara ilgi arttıkça, kişinin çevresiyle iletişimi azalmaktadır. Bu durum devam ettikçe birey faaliyetlerinin birçoğunu sanal dünyada gerçekleştirmeyi tercih etmektedir. Çevresiyle olumlu iletişim kuramadıkça kişinin dışlanma yaşaması kaçınılmaz bir hal alabilir. Bu duruma karşın dışlanma yaşayan ergen çevresi tarafında görmezden gelinmekte, yok sayılmakta ve reddedilebilmektedir. Bu doğrultuda ergen kendini değerli hissedeceği alan arayışına girebilir. Akıllı telefonlar ve internet ergendeki dışlanmış duyguları bastırmak için uygun bir seçenek olarak görülebilmektedir. Gündelik ilişkilerde çevresinden göremediği ilgiyi birey sanal dünyada görebilmekte, sosyal medya aracılığıyla popüler bir arkadaş ortamı oluşturabilmekte, kendini hayal ettiği şekilde çevresine tanıtabilmektedir.

Bu nedenle çalışmanın ergenlerin, kendilerini tanımaları ve bağımlılık nedenlerinin azaltılmasına fayda sağlayacağı; alandaki eğitimciler ve uzmanlar için kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

- 1) Lisede öğrenime devam eden ergenlerin ölçeklerde yer alan sorulara objektif ve doğru cevap verdikleri;
- 2) Araştırmada yer alan örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

Bu araştırma;

- 1) 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Diyarbakır il merkezi ve Çınar ilçesinde öğretime devam eden 502 lise öğrencisi,
- 2) Kişisel bilgi formunda bulunan sorular,
- 3) Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığını ölçmek için, Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği'nde yer alan sorular,
- 4) Sosyal dışlanmışlığı ölçmek için, Ergenler İçin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) Ölçeği'nde yer alan sorular,
- 5) Araştırmaya gönüllü olarak katılanlarla sınırlıdır.

Bağımlılık; Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'na göre bağımlılığın belli başlı ölçütleri bulunmaktadır. Bu ölçütlerden sadece üç tanesi bağımlılık tanısını koymak için yeterli görülmektedir. Bunlar;

1. Madde azaltıldığında ya da kesildiğinde ortaya çıkan yoksunluk belirtileri,

2. Maddeyi kullanmak, bırakmak ya da elde etmek amacıyla fazla zaman harcamak,
3. Tolerans gelişmesi,
4. Madde kullanımını kontrol etmek veya bırakma çabalarının devamlı boşa çıkması,
5. Maddenin tahmin edildiğinden çok daha uzun sürede ve yüksek miktarda alınması,
6. Madde kullanılması sebebiyle sosyal aktivite, mesleki ve kişisel etkinliklerin azalması ya da tamamıyla bırakılması,
7. Fizyolojik veya psikolojik problemler ortaya çıkmasına rağmen madde kullanımına devam edilmesi (17).

Akıllı Telefon Bağımlılığı: Akıllı telefonların problemli bir şekilde kullanılmaları madde tüketimi ya da kimyasal herhangi bir bileşen barındırmamasına rağmen madde bağımlılığı belirtileriyle benzer özellikler barındırmaktadır (18).

- Kişinin akıllı telefon kullanmadığı zaman endişeye kapılması,
- Akıllı telefonla faturasını ödeyemeyecek duruma gelene kadar zaman harcamak,
- Akıllı telefon hakkında kaygı yaşanması ve obsesif düşüncelere olması,
- Araba kullanırken bile akıllı telefona bakmaktan kişinin kendine hâkim olamaması,
- Önceden eğlendiği durumlardan artık zevk almaması,
- Dürtü kontrolünün zayıflaması akıllı telefon bağımlılığını tanımlamaktadır (19).

Sosyal Dışlanma: Birey ve grupların net bir konum açısından olmasa da bazı sebeplerden dolayı sosyal faaliyet yönünden kısmen veya tamamen var oldukları toplum dışında kalmaları ve mevcut toplumda vatandaşlığa dair ekonomik, siyasal ve sosyal eylemlere katılmadıkları sosyal bütünlük karşıtıdır (8).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Bağımlılık

Bağımlılık kavramını açıklayan birçok tanım bulunmaktadır. Kelime anlamına bakıldığında Latince’de kendini başkasına adanmak anlamına gelen ‘‘addicere’’ kelimesinden türemiştir (3). Türk Dil Kurumu tarafından sigara, alkol, uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklara aşırı düşkünlük ile ifade edilen bağımlılık, bir kimseye veya nesneye maddi ve manevi yönden düşkün olma durumu olarak görülmektedir (20).

Farklı kişiler tarafından çeşitli tanımları bulunan bağımlılık kavramını:

Ay, ‘‘bir nesneye, kişiye ya da varlığa önlenemez bir şekilde sürekli olarak istek duyma ve bir başka iradenin güdümünde olma durumu’’ şeklinde tanımlamaktadır (21).

Ünal ise; ‘‘bir maddenin ya da bir etkinliğin bireylerin ruhsal ve bedensel sağlığına ya da sosyal yaşamına zarar vermesine, kötü yönde etkilemesine karşın kullanımının devam etmesi, söz konusu madde alımını veya eylemi yinelemeye yönelik önüne geçilemez istek duyma hali’’ şeklinde tanımlamıştır (22, 23).

Genel olarak uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı olarak bilinen bağımlılık kavramı iki kategoride incelenerek farklı davranışlarla ilişkilendirilebilmektedir. Madde bağımlılığı; sigara, alkol, kafein, esrar, eroin gibi maddelerin vücuda alınmasını kapsarken; davranışsal bağımlılık, egzersiz, marka, obezite, kumar, internet, sosyal medya, akıllı telefon, televizyon bağımlılığını kapsamaktadır. Davranışsal bağımlılık; belirli bir davranışın, anormal düzey ve sıklıkla sergilenmesi sonucu bireyin bedensel, psikolojik ve toplumsal yapı ve işlevlerinde dengesini yitirmesi, düzeninin bozulmasıyla ortama uyum sağlayamaması şeklinde tanımlanmaktadır (5). Davranışsal bağımlılıkta birey bağımlısı olduğu etkinlikten haz alır, günlük hayatını buna göre düzenlediği için yaşamı olumsuz yönde etkilenmektedir. Marka bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı, akıllı telefon ve internet bağımlılığı davranışsal bağımlılık olarak ele alınabilir. Kimyasal madde barındırmayan bu bağımlılık türünde kişi, davranış devam etmediğinde psikolojik olarak olumsuz duygular geliştirir (3). Yirminci yüzyılın ortalarında bağımlılık sosyal hayatı olumsuz etkileyen bir hastalık olarak kabul edilmiştir. Bağımlılık hastalık riskini artıran kompleks alışkanlıklar deseni olarak tanımlanmış ve sosyal ve kişisel bir problem olarak görülmüştür (24). Teknolojik araçlar görüntü, ses,

kapsam itibari ile bağımlılık riskini artırabilmektedir. Davranış tabanlı bağımlılık arasında kabul edilip teknoloji ile gelişim gösteren internet bağımlılığı günümüzde ciddi risk oluşturmaktadır. İnternet ulaşımının günümüzde akıllı telefon aracılığıyla sağlanıyor olması ise akıllı telefon bağımlılığını pekiştirmektedir.

2.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı

Geçtiğimiz yıllara nazaran günümüzde hızla büyümekte ve gelişmekte olan, teknolojinin bir unsuru haline gelen cep telefonları, elde rahatlıkla taşınabilme ve iletişimi sağlama özelliklerinin yanı sıra bilgi ve iletişim teknolojilerini en üst düzeyde barındırması yaygın kullanımlarının nedeni olabilmektedir. Cep telefonlarına yüklenen misyonlar arttıkça, iletişim kurmanın yanı sıra farklı işlevleri bünyesinde barındırması nedeniyle akıllı cihaz olarak adlandırılması mümkün kılınmaktadır. Video, fotoğraf çekme, ses kaydı alma, internete erişim, navigasyon, sağlık kontrolü, sportif faaliyetler, adım sayma, görüntülü sohbetler, oyun oynama, müzik dinleme gibi günlük yaşamımızın rutinlerini kapsamaktadır. Bu denli özellikleri barındırıyor olması akıllı telefonlara sahip olma isteğini artırmakla birlikte, kişinin kendinde bulundurma gerekliliği hissine kapılmasına neden olmaktadır (25). Yapılmasından zevk alınan ve ödül olarak sunulan davranışlar genellikle bağımlılık yapmaktadır. Griffiths (2000), akıllı telefonların bünyelerinde barındırdıkları uygulamaların çeşitliliği nedeniyle kişiler, akıllı telefonları kullanırken haz alırlar ve akıllı telefonla daha fazla zaman geçirmek isterler. Ergenlik döneminde olan bireyler, bulundukları dönem gereği heyecan arayışında olup risk almayı göze alırlar ve devamlı bir gruba ait olma çabasında olmalarından kaynaklı akıllı telefondaki uygulamalar dikkatlerini çekmektedir. İlgi ve ihtiyaçlarına karşılık verecek fonksiyonları bünyelerinde barındırdığı için akıllı telefonlar ergenlerin dikkatlerini çekmekte ve bağımlılık düzeylerini artırabilmektedir (26, 27, 28).

1994 yılından bu yana gençlerin telefona olan taleplerinin atmasıyla birlikte piyasada cep telefonlarının gelişimi hız kazanmıştır. Bazı araştırmacılar cep telefonlarının bir ihtiyaç mı yoksa statü mü olduğunu araştırmış, sonuç olarak cep telefonunun bir ihtiyaç olduğu tespitinde bulunmuşlardır (29). Dünya çapında oldukça geniş bir pazar alanına sahip olan akıllı telefonlarla ilgili yapılan bir araştırmada, akıllı telefon pazar payının 2020 yılında 1,84 milyara ulaşabileceği öngörülmüştür (3). TÜİK verilerine göre, 2013 yılında internet kullanım oranı %42,9 olduğu görülmüştür. Bunun

%4'ü akıllı telefonlarla elde edilmekte, aynı şekilde 2013 yılında yapılan çalışmada, internet kullanım oranının %49'a yükseldiği görülmüş ve bunun %16'sı akıllı telefon yoluyla sağlanmıştır (30, 6). Türkiye İstatistik Kurumunun 2010 yılında yaptırdığı araştırmada ülkemizde cep telefonuna sahip olma oranının %90 olduğu görülmüştür. Şehir merkezlerinde bu oran %92,8 iken, kırsalda %85 olduğu tespitinde bulunulmuştur (6). 2016 yılında ise yapılan araştırmaya göre TÜİK verilerinde Türkiye'de evlerin %96,9'unda cep telefonları bulunurken, %25,6'sında sabit telefon bulunmaktadır. Aynı dönem içinde, evlerin %39,5'inde sabit geniş bant bağlantı (ADSL, kablolu internet, fiber vb.) ile internete erişim sağlamaktayken; %65,2'si ise mobil telefonla internet erişimi sağlanmıştır. Yine aynı verilerine göre, hanelerin %74,5'inde internet erişimi sağlayan akıllı telefonların mevcut olduğu görülmüştür (31). Son olarak 2019 yılında TÜİK internet kullanım oranının %75,3'e ulaştığını açıklamıştır (32). Yapılan araştırmalarda elde edilen sonuca göre akıllı telefon kullanımının özellikle çocuk ve ergenlerde yaygın olduğu görülmüştür.

Akıllı telefonların çok fazla niteliği bünyelerinde barındırmadan önce, internet bağımlılığı kavramı ön plandayken, günümüzde akıllı telefonlar aracılığıyla internete erişimin sağlanmasından dolayı, akıllı telefon bağımlılığı ön plana çıkmıştır (33). Kwon, Kim, Cho ve Yang, çalışmalarında akıllı telefonların hızla gelişmeleri ve internete bağlanmalarıyla ilişkili olarak akıllı telefon bağımlılığının artmasına neden olmuştur (7). Yaşamı kolaylaştırır da akıllı telefonların, kullanım süresinin uzun olması ve günlük rutinleri olumsuz etkilemesi yönünden belli başlı sakıncaları bulunmaktadır (6). Gün geçtikçe yaygınlaşan akıllı telefon kullanımı psikolojik, sosyal ve sağlık açısından birçok problemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle çocuklarda; uyku problemi, stres, fiziksel ve mental bozukluk, iştah kaybı gibi problemlere neden olabilir (7). Psikiyatri alanında kesin bir tanı henüz konulmamış olsa bile, akıllı telefonların kullanım amacı ve sıklığına bağlı olarak gelişen akıllı telefon bağımlılığı sorunu oluşmuştur. Noyan vd.(2015), bir davranışın haz verecek düzeyde uzun vadeli tekrarının günlük yaşamdan uzaklaşırçasına yapılması ve bu tekrar karşısında davranış kontrol bozukluğunun oluşmasının, bağımlılık kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmüştür.

Bağımlılık kavramı ele alındığında genellikle madde, alkol, sigara bağımlılığı gibi somut bağımlılıkları ölçen tanı ölçütleri ile karşılaşmaktayız. Davranış bağımlılığını belirlemek amacıyla oluşturulan tanı ölçütleri, madde bağımlılığıyla

benzerliklere sahip olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalar neticesinde patolojik olarak görülen internet ve akıllı telefon bağımlılıkları “Teknolojik bağımlılıklar” başlığı altında ele alınabilir (25, 34). Akıllı telefon bağımlılığı, internet ve bilgisayar bağımlılığı ve diğerk teknoloji içerikli bağımlılıklarla benzer görünse de, rahatlıkla taşınması ve her an kolayca bağlantı kurulması sebebiyle daha çok tehlikeli olduğu düşünülmektedir (33). Telefonları yanlarında olmayan bireyler boşluk hissi yaşayarak akıllı telefonlarının hayatlarının vaz geçilmez bir parçası olduğu duygusuna kapılırlar. Herhangi bir sebep ve amaç olmadan telefonu kontrol etme davranışı gösterme problemlili telefon kullanma davranışına sürüklemektedir. Akıllı telefonlara sahip olan bireyler günümüzde, sabah uyanır uyanmaz ilk iş olarak telefonları kontrol etmekte, aynı işlem gece yatmadan önce de tekrarlanmaktadır (3).

Akıllı telefon bağımlılığını tam tanımlayan kesin bir ölçüt bulunmamaktadır. Demirci, Orhan, Demirdaş, Akpınar ve Sert (2014), akıllı telefon bağımlılığını “günlük hayatı olumsuz etkileyecek boyutta aşırı kullanım” olarak tanımlamışlardır. Başka bir kaynakta “akıllı telefondan uzak kalma korkusu, saplantılı şekilde akıllı telefonu kontrol etme ve kaybetme endişesi yaşama” olarak geçmektedir (33, 7). Akıllı telefonları saplantılı bir şekilde kullanmaktan kaynaklı birçok problemler meydana gelmiştir. Bu problemlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Devamlı ekrana bakma sebebiyle yaşanan baş ve göz ağrısı, uyku problemleri gibi sağlık sorunları,
- Sanal dünyanın sağladığı rahat iletişim nedeniyle yanlış insanlarla sağlıksız ve yasal olmayan iletişim kurulması,
- Yüz yüze yapılmayan sosyal medya haberleşmeleri nedeniyle insanlar arası iletişimin azalması ve asosyalleşmenin artması,
- Konsantrasyon bozuklukları,
- Sürekli ekrana bakmak ve kontrol etme takıntılarıyla endişe seviyesinin artması,
- Akıllı telefona çok fazla bakma nedeniyle yaşanan dikkat eksikliğinin birçok kazalara neden olması,
- Bazı casus yazılımlar nedeniyle şifrelerin kırılması ve insanların özel hayatlarının ihlal edilmesi,

- İnternet ve akıllı telefonda yoksun kalma korkusu olarak tanımlanan Nomofobi gibi psikolojik problemler meydana gelebilmektedir (3).

Oldukça şekillenen bağımlılık kavramı, teknolojinin gelişmesiyle günümüz araştırmalarında oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Akıllı telefon bağımlılığıyla ilgili yapılan çeşitli araştırmalarda elde edilen bulgular doğrultusunda, akıllı telefonların kullanım süresi ve sıklığının artması ile akademik başarı düzeyinin düştüğü görülmüştür. Aynı zamanda olumlu bir aile ortamının olması ve belli hedeflerin bulunması akıllı telefon bağımlısı olma olasılığını azalttığı görülmüştür. Başka bir araştırmada, teknolojik aletlerin öğrencilerin akademik başarıları ve psikososyal durumlarını olumsuz yönden etkilediği sonucuna varılmıştır. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun; ders çalışma esnasında sosyal ağlara girerek, oyun oynayarak ve video izleyerek zamanlarını boşa harcadıkları sonucuna varılmıştır (25). Taylan(2016), yükseköğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada gençlerin %96,7'si mobil telefon kullanmakta ve bu telefonların %96'sı akıllı telefon olduğunu görmüştür. Gün içinde öğrencilerin ağırlıklı olarak kullandıkları iletişim aracı cep telefonu (280 dk.) ve internettir (275 dk.). Yapılan çalışmada Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin %53,7'si normal telefon kullanırken %30,3'ü akıllı telefon bağımlılığı riski taşımakta ve bunların %7'si akıllı telefon bağımlısı olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada erkeklerin, kızlara oranla daha fazla bağımlı oldukları tespit edilmiş ve cep telefonu kullanım süresi arttıkça akıllı telefon bağımlılık oranının da yükseldiği görülmüştür (31). Thulin ve Vilhelmson (2007), Almanya'da yaptıkları çalışmada genç nüfusun sosyal ilişkilerinde cep telefonlarının etkisini ölçerken, sosyal iletişim yapısını üç yönden etkilendiğini görmüşlerdir. Birincisi, mobil telefonlar yüz yüze yapılacak olan iletişimi etkilemekte; diğeri değişik mobilizasyon problemleri ortaya çıkarmakta ve son olarak üçüncüsü ise bireysel zamanlama ve planlama yapısını etkilemektedir. Ayrıca mobil telefonun aralıksız iletişim sağlama özelliğiyle mekân ve zaman faktörlerinden kurtulan bireylerin, telefon bağımlılıklarının da arttığı görülmüştür (3). Akıllı telefon bağımlılığıyla ilgili yapılan başka bir çalışmada ise, akıllı telefon bağımlılığıyla, sosyal kaygı arasında anlamlı ölçüde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (35). Mert ve Özdemir (2018) çalışmalarında “Yalnızlık Duygusunun” Akıllı Telefon Bağımlılığını yordamasını incelemişlerdir. Ulaştıkları sonuca göre; yalnızlık duygusu artan bireylerde akıllı telefonla zaman geçirme ve telefonu ellerinden bırakmama sorunu ortaya çıktığı görülmüştür.

2.3. Sosyal Dışlanma Kavramı

Sosyal dışlanma kavramı dinamik bir süreci temsil eder. Bireyi yaşamla barıştıran, toplum üyesi olmasına yardımcı olan ihtiyaçların karşılanamama durumunu belirtir (36). İnsan, yapı gereği temel ihtiyaçlara sahiptir ve ihtiyaçları karşılandığı müddetçe toplumla iyi ilişkiler geliştirir. Kişisel, sosyal, ekonomik vb. ihtiyaçları karşılanmayan bireyin toplumla olumlu iletişim geliştirmesi beklenemez. Herhangi bir alanda yaşanan yoksunluk bireyin toplumda dışlanma sürecine girmesine neden olur.

2.3.1. Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

1970'li yıllarda Fransa'da ortaya çıkan sosyal dışlanma kavramının birçok nedenden dolayı üstünde durulmamış ve 1974 yılına gelindiğinde Rene Lenoir tarafından ilk defa dile getirilmiştir. Yalnızca kişinin toplumla ilişkilerinin azalmasını kapsayan bir dışlanma olgusundan ve toplum dışında kalmışlardan bahseden Lenoir, bu bireylerin toplumla ilişkilerin zayıfladığı müddetçe sosyal güvenceden uzaklaştırılacaklarını vurgulamıştır (37,38, 10). Aynı zamanda Lenoir, yalnızca yoksul kişiler değil, evsiz, suç işleyen, hasta, engelli, istismar mağduru, koruma altına alınmış kişiler, madde bağımlıları, istihdam ile sağlanabilecek yardımlardan mahrum bırakılanlar, marjinal gruplar, sorunlu aileler, yalnız ebeveynler ve asosyal kişileri dışlanmış kişiler kategorisinde yer aldıklarını belirtmiştir (39, 40).

1970'li yılların sonuna gelindiğinde sosyal dışlanma kavramı Fransa'da ikiye ayrılmıştır. Bunlar nesnel ve öznel dışlanma olarak belirtilmiştir. Nesnel dışlanma, kişilerin kendi iradeleri dışında oluşan sebeplerden kaynaklı toplumsal düzen dışında bırakılmalarını kapsarken; öznel dışlanma, sınıf mücadelelerin politik söylemlerini, kitlesel ayaklanmaları marjinal sınıfları ve göçmenleri kapsamıştır (39, 10). 1980'li yıllara gelindiğinde sosyal dışlanma işsizlik ve yoksullukla da ilişkilendirilerek tüm dünyada kullanılabilir bir hal almıştır. 1990'lı yıllarda sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi ve azaltılmasına yönelik politikalar üstünde durulmuştur (10). 1990'lı yılların sonuna doğru gelindiğinde Avrupa Birliği bünyesindeki kuruluşlarda dış rekabet, sosyal koruma ve ekonomik etkinlik arasında hassas bir denge güdülmeye başlanmıştır. Bunun üstüne sosyal dışlanma kavramı tekrardan tanımlanarak bu kapsamda yeni sosyal içerme politikaları geliştirilmiştir (41).

Fransa'da ortaya çıkan ve gelişen bu kavram bir süre sonra Avrupa ülkeleri tarafından benimsenmiştir (42). Avrupa Birliği bu dönem zarfında sosyal dışlanma

kavramı üstünde durmuş ve konuyu temel politika konularından biri haline getirmiştir. Başlarda Avrupa komisyonu konuyu işsizlikle ilişkilendirerek ele almıştır. 1990'lı yılların sonuna doğru Avrupa Birliği Topluluğu Komisyonunca "Sosyal Dışlanma ile Mücadele Politikalar Gözlemevi" kurulmuş ve burada birçok rapor oluşturulmuştur. Küresel sorunlar ortaya çıkmasıyla, 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başından itibaren sosyal yapı ve ekonominin değişmesiyle bu kavram sosyal koruma literatürüne hızla girmiş ve yerini almıştır (43). 2020 yılı için AB'nin ekonomik dönüşüm stratejisinde sosyal dışlanma kavramı üzerinde durulmuştur. Yoksulluk içinde olan kişilerin iyi koşullarda hayatlarını idame ettirebilmek ve toplumda aktif yer almaları amacıyla gerekli çalışmalar yapılması sağlanmakta, AB üyesi ülkeler dışlanma ihtimali karşısında kalan gruplara yönelik gerekli politika uygulamaktadır (44). Sosyal politika alanında Fransa'da yayılma gösteren sosyal dışlanma kavramı, 1997 yılında sonra sadece maddi gelir yoksulluğu üstünde durmamış, bireyleri toplumsal faaliyet ve birçok avantajlı durumdan dışlayan bir unsur tanımlamak amacıyla ele alınmıştır. İngiltere hükümetince yapılan tanıma göre sosyal dışlanma, kişilerin, işsizlik, düşük beceri, ayrımcılık, yetersiz gelir, suç oranlarında artış, sağlık bozulmaları, aile parçalanmalarını kapsayan problemlerle yüz yüze gelmeleriyle oluşan durum olarak tanımlamıştır. ABD'de sosyal dışlanma zenci ve hispaniklerin sınıf altı bırakılması, Latin Amerika'da ise yoksulluk, yoksunluk ve eşitsizlik çerçevesinde sosyal politik haklardan mahrum bırakılması olarak ele alınmıştır (45).

Çeşitli boyutları olan dışlanma olgusu, sosyal parçalanma ve patlama korkusunu arttırmıştır. Karmaşık bir yapısı olması nedeniyle de çözüm yolları geliştirmek oldukça zor olmuş ve bu durumların hepsi dışlanma kavramını AB'nin sosyal politika tartışmalarının merkezine taşımıştır (8, 10).

İnsanların toplumla kaynaşmasının önüne geçilmesi veya kişinin kendini topluma katılmada yetersizliğini kapsayan sosyal dışlanmanın birçok boyutu bulunmaktadır (46). Özellikle dışlanma tanımlarının sosyal ilişkiler temel alınarak yapılması, kavramın toplumsal dayanışmayla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi ise sosyal dışlanmanın, dayanışmanın az olduğu ya da hiç olmadığı yerlerde toplumsal yapı bozulduğunda dikkat çekmesidir. Sosyal dışlanmanın önüne geçecek tek unsur ise toplumsal dayanışmanın sağlanmasıdır (10).

Sosyal dışlanma denildiğinde akıllarda oldukça karmaşık bir kavram şekillenmektedir. Geniş ve kapsamlı olması nedeniyle bu kavramla ilgili oldukça

değişik tanımlar bulunmaktadır. Her ne kadar ekonomik temelli ortaya çıkmış olsa da sosyal dışlanma, sosyal, siyasi ve kültürel birçok tanımlaması yapılmıştır. Kavramla ilgili yapılan bazı tanımlar şöyledir:

Castillo, sosyal dışlanmayı dinamik bir süreç olarak betimler. Kişiyi toplumdan maddi ve manevi açıdan uzaklaştıracak yoksunluk içinde olduğu, yaşamını ve haklarını koruyup destekleyecek herhangi bir kurumdan ve sosyal destekten mahrum kaldığı ölçüde bu yoksunluk devam ettikçe büyüyen dinamik bir süreç olarak tanımlar (47).

Walker'e göre; "Bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması sürecidir" olarak tanımlar (9, 48). Tartanoğlu, çalışmasında sosyal dışlanmayı kişinin yapabilirlik yoksunluğu neticesinde toplumsal yaşama katılımı yaşadığı dışlanma olarak tanımlamıştır (49, 50).

Sapancalı'ya göre sosyal dışlanma, birey ve grupların net bir konum açısından olmasa da bazı sebeplerden dolayı sosyal faaliyet yönünden kısmen veya tamamen var oldukları toplum dışında kalmaları ve mevcut toplumda vatandaşlığa dair ekonomik, siyasal ve sosyal eylemlere katılamamalarıdır. Yani sosyal dışlanmayı, sosyal bütünlük karşıtlığı olarak ele almıştır (8).

Bir başka kaynakta sosyal dışlanma: "insanların toplumsal yaşama tamamıyla katılımından kısmen ya da bütünüyle dışlanan birey ya da grupları gösteren bir süreç" olarak tanımlanır (51, 52).

Sen (2000), tarafından sosyal dışlanma, eğitim, sağlık, beslenme, politika, kültür, sosyal güvenlik, istihdam, beslenme gibi alanlardaki yoksunluktur. Farklı bir kaynakta bütünleşme karşıtı olarak ele alınmış, kişi toplumun bir parçası olamamakta ve toplumsal entegrasyon sağlanamamaktadır (90).

Blackhart ve ark.(2009), dışlanmakta olan kişinin yalnız kaldığı veya onu dışlayan unsurlar tarafından yalnız bırakıldığı bir durumu sosyal dışlanma olarak tanımlamakta ve bu kişilerin birey ve grupla iletişime geçme isteklerinin olmadığını yansıtmaktadırlar (53, 54).

Genel bir ifade ile sosyal dışlanma tanımı; ekonomik, politik, sivil ve sosyal vatandaşlığa ilişkin haklardan kısmen veya tamamen mahrum kalma halidir (9).

Sosyal dışlanma ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında ekonomi, piyasa, yoksulluğa yönelik bir dışlanmadan bahsedildiği göze çarpmaktadır. Günümüzde ise bazı kişi veya grupların etiketlenmesi, ayrımcılığa uğratılması ve engelleyici pratikler sebebiyle birçok haktan mahrum bırakılmaları anlamına gelmektedir (55).

Sosyal dışlanma sorununun ortaya çıkmasının üç nedeni olduğunu ifade eden Sosyal Dışlanma Çözümleme Merkezi [CASE], coğrafi bölge, bireyin kendinden kaynaklı bir problem olmamasına rağmen normal etkinliklere gerektiğince katılamaması ve bireyin bu aktivitelere katılma isteğini kapsayan üç neden tanımlanmıştır (56).

İngiliz Hükümetinin bünyesinde yer almakta olan Sosyal Dışlanma Ünitesi (SEU) sosyal dışlanma kavramını, kişilerin, düşük gelir, elverişsiz koşullarda yaşama, işsizlik, ağır suçlar, sağlıkta bozulmalar ve aile yapılarındaki bozulmalar ve dağılmalar sonucunda girdikleri ıstırap verici durumu tanımlamaktadır (57).

Farklı bir tanımda sosyal dışlanma, dışlanan bireyin yalnız kaldığı ve dışlayanlar tarafından sosyal ilişkilerden mahrum bırakıldığı durumları ifade etmektedir. Dışlanan birey, dışlanmaya maruz kaldığı birey ve grupla bir bağ kurmayı reddeder (54).

Kavramın çok boyutlu olmasından kaynaklı, sosyal dışlanmayla ilgili tanımlar da çeşitlilik göstermektedir. Sapancalı (2005), karmaşık bir yapısı ve çok boyutlu olması nedeniyle dışlanmayı üç grupta sınıflandırmıştır. Birinci grupta, çok boyutlu ve birbiriyle bağlantılı durumları ele alır. Kişinin toplum dışında kalıp topluma dâhil olmama durumuyla açıklanır. İkinci grupta yapılan tanımlamadaysa insan ilişkileri değerlendirilmiştir. Hem bireyin topluma katılmada kendini yetersiz görmesi, hem de topluma katılımının durması şeklinde tanımlama yapılır. Bu anlamda çalışmada, toplumdan soyutlanma olgusu açısından, sosyal dışlanmanın genellikle bu boyutuyla ele alınmaktadır. Son olarak üçüncü grupta sosyal dışlanma, toplumsal işleyişin aksamasına neden olan alt sistemleri içerir. Bahsedilen alt sistemler ise şunlardır: İşgücü piyasası, demokrasi ve hukuk sistemi, aile ve toplum sistemi ve sosyal refah sistemidir (41).

Öztosun (2018), çalışmasında sosyal dışlanma, psikolojik veya sözel hakarete maruz kalma eşliğinde, mağdur olan bireyi korkutma, üzme veya ona zarar vermeye dair psikolojik veya fiziksel saldırı olarak tanımlanmaktadır. Literatürde sevgiye karşılık alamama, ayrımcılığa maruz kalma, ortada bırakılma, zorbalığa maruz kalma ve yalnız bırakılma kavramları sosyal dışlanmayla eş anlamlı kullanılmaktadır (58).

Ergenlik döneminde bireyin normal gelişim görevleri vardır. Bunlardan bazıları; sosyal kuralların bilincine varma, sağlıklı ilerleyen sosyal ilişkiye sahip olma ve kişisel kimliğini yaratmadır. Bu durumdan kaynaklı özellikle ergenlik döneminde birey sosyal dışlanma yaşaması yaygın olarak görülebilmektedir. Akran ilişkileri birçok araştırmada ergenin gelişiminde oldukça önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Buna paralel olarak kişinin akran ilişkilerinde ve sosyal ortamında reddedilmesi, yok sayılması, dışlanması önemli problemler yaşamasına neden olabilmektedir (58).

2.3.2. Sosyal Dışlanmanın Unsurları

Tanımları çeşitlilik göstermesinden dolayı sosyal dışlanma kavramının farklı unsurları bulunmaktadır (42). Dışlanma unsurlarını üç başlık altında toplayan Atkinson'a göre; ilk unsur görelilik unsurudur. Kişi herhangi bir yer ve zamanda toplumdan topluma bakış açısına göre değişen dışlanmayla karşılaşabilmektedir. İkincisi, sosyal ilişki unsuru olmakta, üçüncüsü ise dinamik unsurudur (54).

Silver ve Miller ise çalışmalarında sosyal dışlanmanın; göreceli, çok boyutlu, dinamik bir süreç olduğunu ileri sürmüşlerdir (59, 48, 10). Ayrıca Silver (1995), sosyal dışlanmanın, tekelleşme, dayanışma ve uzmanlaşma olmak üzere üç paradigması olduğunu ileri sürmüştür (60).

Tekelleşme paradigmasında, sosyal düzen, baskı, hiyerarşik güçlerin dayattığı zorlama olarak görülmektedir. Sosyal demokrasiye göre dışlanma, statü farkları, grupların sınıfları, çıkarlarına hizmet eden güç olarak ortaya çıkmıştır. Ekonomik sömürüyü yapan kesimin tekelleşmesi olarak da nitelendirilmiştir.

Dayanışma paradigması, toplum ve kişi arasındaki ilişkisinin azalmasını dışlanma olarak nitelendirir. Köken, ırk, ülke veya diğer bağlarla oluşabilen dayanışmanın içinde “ötekini dışlama” unsuru yer alır.

Uzmanlaşma paradigmasında, dayanılan düşünce liberalizmdir. Kişinin sosyal düzeni, özerk olarak kendi çıkar ve güdülerıyla diğer bireylerle oluşturduğu alışveriş ağı olarak ele alınmaktadır. İçeriğinde toplumda farklı ilgi ve yetenekleri olan bireyler yer alır. Burada dışlanma, rekabet veya iş birliği içinde olan insanların oluşturdukları toplumsal yapıdan meydana gelmektedir. Yani dışlanmanın ana sebebi toplumsal hatalardır (60).

Çakır (2002), sosyal dışlanmayı oluşturan unsurların ortak olduğunu belirtmiştir. Bunlar; ekonomik dışlanma, sosyal destek yoksunluğu ve sosyal ilişki zayıflığı ile kurumsal dışlanmadır. Ekonomik dışlanma maddi yoksunluk sebebiyle bireyin ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunu ifade eder. Sosyal destek yoksunluğu ve sosyal ilişki zayıflığının iki boyutu bulunmaktadır. Birincisi, işsizlik yaşayan birey yalnızca ekonomik dışlanmaya maruz kalmamakta aynı zamanda işsizlik sebebiyle sosyal iletişimden mahrum kalmakta, başka insanlarla yeterli iletişime geçilememektedir. İkincisi, daha yakın ilişkileri barındıran aile, arkadaş, akraba ile olan ilişkilerdir. Arada duygusal bağ olması nedeniyle, birey işsiz olsa bile yakın çevresinden maddi ve manevi destek sağlanarak dışlanmanın önüne geçilebilir. Son olarak kurumsal dışlanmada ise; ihtiyacı olan yoksul, kimsesiz bakıma muhtaç bireyleri koruma altına alan kurumların yetersizliğinden kaynaklanan dışlanmadır (60). Sosyal dışlanma maddi yönden iyi veya kötü durumda olmaktan ziyade sosyal ilişkiler bakımından toplumun içinde ya da dışında olmakla ilgili tutulmaktadır.

Sosyal dışlanmanın dört yönüne dikkat çeken White (1998), ilk olarak ele aldığı dışlanma, yasal düzenleme ve yapılan kısıtlamalar sonucu göçmenlere yönelik yapılan sivil toplumdan dışlanmadır. İkincisi, ihtiyaçları olan gruplara belirli yardımların yapılamadığı evsiz, engelli, madde bağımlısı kişilere yönelik yapılan dışlanmadır. Üçüncü husus ise toplumsal üretim dışına atılanlardır. Toplumda aktif rol alamama durumu olarak görülür. Bazı gruplar hoş olmayan şekillerde damgalanmaktadır. Çingeneler buna örnek verilebilir. Son olarak ekonomik olarak dışlanan bireylerden bahsetmektedir. Toplumsal tüketimden dışlanan birey günlük rutinlere ve normal önceliklere erişme sıkıntısı yaşamaktadır (45).

2.3.3. Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Adaman ve Keyder (2006), çalışmalarında sosyal dışlanma, yoksulluğu barındıran, tek boyutluluğunu ve anlık niteliklerini aşan bir kavram olarak mekânsal, ekonomik, politik ve kültürel boyutlarda varlığını gösterebilmektedir. Dışlanmanın boyutları birbirleriyle ilişkili olup iç içe geçmektedir. Dört boyutta inceledikleri dışlanma boyutları şunlardır:

- Üretim ve Paylaşım Süreçlerinin Ekonomik Organizasyonu: Çok önemli boyutlarından biri olan gelir boyutudur. Gelir nasıl elde edilmekte, hangi şekillerde pay edilmekte, sürecin işleyişi dışlanmanın süreci hakkında bilgi

vermektedir. Bu zaman zarfında ekonomik dönüşümler sosyal yapılarda da dönüşüme yol açmıştır. Ekonomik anlamda yapılan değişiklikler, bireylerin gelirlerini, servetlerini etkilemekte, diğer yandan da eğitim ve sağlık koşullarını etkilemektedir.

- Kültürel yapı: Birey içinde yaşadığı kültürün etkisiyle bazen diğer kültürleri dışlamaktadır. Bu halin ana sebebi kişilerin içinde yaşadıkları toplumdaki kültüre oldukça fazla kapılımları, sorgulamadan içselleştirmeleri ve dışlanmayı doğal karşılamalarıdır.
- Kurumsal Yapılar: Dışlanma oranını azaltıp, artırabilen kurumların ne yönden etkilediği, toplumsal yapı arasında ye alan kurumların yapısıyla bire bir ilişkili olabilmektedir. Burada dışlanma probleminin ortaya çıkıp anlaşılmasında kurumsal çözümlemelerin etkili olduğu görülmektedir.
- Hakların Tanımlanması: Oluşan sosyal yapılanmalarda, kişilere önceden tanımlanan haklar bulunmaktadır. Birey ve grupların birbirinden değişik toplumsal güçlere sahip olduğu ele alındığında, hak tanımlaması kuvvetin yaşam içinde düzene oturduğunda kendini göstermektedir (45).

Dışlanma ile ilgili birçok boyut bulunmakta ve bu boyutlar farklı şekillerde ele alınmaktadır. Örneğin; Silver (1994), ekonomik, politik, sosyal ve kültürel boyutlarda ele almaktayken; Commins (1993), vatandaşlık, işgücü, sosyal destek ve aile-toplumdan dışlanma olarak ele almıştır. Sapancalı (2005) ise, işgücü piyasasından gibi ekonomik temelli dışlanma, konut ve mülkiyetten dışlanma, toplumsal hayat ve siyasi alandan dışlanma olmak üzere dört boyutta ele almıştır (61). Yapacağımız çalışmada üstünde duracağımız boyut sosyal dışlanmanın, sosyal-toplumsal boyutu olacaktır. Birçok kişi tarafından sosyal dışlanma, gelir kaynaklarından ya da yoksullaşmadan, işgücü, hizmet ve sosyal ilişkilerden dışlanma olmak üzere dört boyutta değerlendirmişlerdir.

2.3.4. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

Her toplumun kendine has bir yapısı vardır. Bu yapıdan kaynaklı sosyal dışlanmanın çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Her toplumda bireyin ne şekilde dışlanacağı hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Aynı zamanda kişinin kesin dışlanmayacağını söylemek te mümkün olmamaktadır. Yani, refah düzeyi yüksek, sosyo-ekonomik durumu iyi olan kişilerin dışlanma yaşama olasılığı mümkün olabilmektedir. Kişilerin psikolojik durumları, sosyal ilişkileri ve bireysel özellikleri

sosyal dışlanma yaşama nedenleri olabilmektedir. Birçok insana göre, birey, topluma katılmak amacıyla, erişmesi gereken kaynaklara erişememesi sonucunda sosyal dışlanma yaşayabilmektedir. Bu kaynaklar ekonomik, politik, kültürel ve sosyal kaynaklar olarak sıralanabilir. Bir dışlanmanın diğer bir sosyal dışlanmayı da ortaya çıkardığı söylenebilir. Fakat ikinci ortaya çıkan dışlanmanın her zaman ilkine bağlı olduğu söylenemez. Dışlanma başka bir nedenden kaynaklı da ortaya çıkabilmektedir. Eğitimsizlik sonucu işsiz kalan bir bireyin olması, eğitim almayan her bireyin işsiz kalacağı anlamını taşımayacağı buna örnek olarak verilebilir (10). Kişilerin hangi açıdan dışlandıkları, ne sebebiyle dışlandıkları, dışlanmanın nasıl bir süreç olduğu ve dışlanan bireylerin bu durumu nasıl kabullendikleri çok önemlidir. Bu unsurlar göz önüne alınarak toplumlar arasında dışlanmanın ne şekilde olduğu saptanarak karşılaştırılarak bir genelleme yapılabilir (41).

Kavram ekonomik nedenlerden ortaya çıkmış olsa bile her dışlanma olgusu ekonomik bir temele dayanmamaktadır. Dışlanma nedenleri birbirine bağlı ve etkileşim içindedir. Kavramın çeşitli alanlarda kullanılması, nedenlerini de şekillendirmektedir (50).

Literatürde sosyal dışlanmanın birbirinden kesin çizgilerle ayrılan üç nedeni şu şekilde sıralanmıştır (56) : İlki sınıf altı tartışmalarıdır. Burada birey davranışlarıyla ahlaki değerlerini ortaya koyar. Diğer, kişinin sistemlere, kurumlara ve diğer yerlere dâhil olmamasını kapsar. Üçüncüsü ise, kişinin karar alma mekanizmalarında yer alamamasından kaynaklı oluşan tartışmaları kapsamaktadır (56, 2,10).

Sosyal dışlanmanın nedenleri gruplara göre ele alınacak olursa; politik, ekonomik, sosyal, bireysel ve psikolojik nedenleri bulunmaktadır. Kişinin yaş, cinsiyeti, ırk, dil, dini, eğitimi, medeni hali, evliliği, çocuk sayısı, sağlık durumu ve vatandaş olma hakkı bireysel nedenler kapsamında yer almaktadır. Politik nedenler arasında, bireysel veya toplumsal olarak kişilerin uygulanan politikalar neticesinde alan dışında bırakılmalarını ifade eder. Sosyal etkinlikler, aile nitelikleri ve arkadaş çevreleri sosyal nedenler arasındadır. Ekonomik nedenler ise, işsizlik, fakirlik ve küreselleşmedir (10).

Sanayi devrimiyle birlikte Batının toplumsal yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Endüstrinin gelişmesiyle de toplumsal sorunlar artmaya başlamıştır. Koruma, bakıma, yardıma ve psiko-sosyal desteğe herkesten fazla ihtiyaç duyan kişiler toplumsal sorunun ortaya çıkmasındaki hedef kitleyi oluşturmuştur. Hastalar, yaşlılar,

engelliler, kadınlar, korunmaya muhtaç olan çocuklar sosyal dışlanmış bireyler olarak ele alınmaktadırlar. Her türlü tehlikelere karşı korumasız, savunmasız ve zayıf olan kişiler üzerinde etkili olmasından dışlanma, sosyal bir hastalık olarak ele alınmıştır. Bu olgu sadece ekonomik ve sosyal politika alanında olmayıp, siyaset, hukuk, sosyoloji ve davranış bilimlerinin alanında yer almaktadır. Yoksulluğu da kapsamakta olan sosyal dışlanma, yalnızca maddi yönden fakirlik ve açlıktan bahsetmemekte, aynı zamanda sosyal imkânsızlıkların yaşanmasından da bahsetmektedir. Kişi teknolojinin yarattığı yeni imkânlardan faydalanamamakta ve bütün kesimlerden uzaklaşmakta veya uzaklaştırılmaktadır. Yapılan birçok araştırma sonucunda, korunmaya muhtaç çocukların topluma entegre olamamalarından kaynaklı sosyal dışlanma sorunu yaşadıkları dikkat çekmiştir. Parçalanmış ailelerin çocukları da çaresiz ve korunmasız ortada kalarak dışlanma riski yaşamaktadırlar. Bu çocuklar ya kendi başlarına kalmakta ya da anne-babalarının olumsuz yaşamlarına eşlik etmektedirler (41).

İnsan ihtiyaçları olan bir varlıktır. Sevme-sevilme ve ait olma temel ihtiyaçları arasında yer almaktadır. Bu ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bulundukları eylemlerde insanlar, kendileriyle ilgili algıların yanında diğer insanlarla olan ilişkilerinin niteliğini de ölçülebilmektedirler. Diğer kişiler tarafından dışlanan, yok sayılan, görmezden gelinen kişilerde huzursuzluk, gerginlik, hayal kırıklığı ve öfke gibi olumsuz duygular görülebilmektedir. Çaresizlik, değersizlik, depresyon hatta intihar fikriyle de bu durum sonuçlanabilmektedir (54).

Sosyal dışlanmanın nedenlerine göz gezdirildiğinde literatürde çok önemli bir yere sahip olan Ruth Levitas ile karşılaşmaktadır. Levitas, üç bakış açısıyla sosyal dışlanmanın ortaya çıkış nedenini açıklamıştır. İlk olarak İngiliz sosyal politikasına ait tekrardan gönderim tartışması, ikinci sırada ahlaki sınıf altı tartışması ve sonuncusu ise Avrupa Birliği ve Fransa'nın sosyal dışlanma politikalarına gönderme yapan sosyal entegrasyon tartışmasıdır. İlkinin sebebi eşitsizlik ve yoksulluk olarak görülürken, sunulan çözüm yolu ise kaynakların yeniden dağıtılmasıdır. Sınıf altı tartışmalarında, yoksul olan bireyin şahsi özelliklerinden kaynaklı toplumdan dışlandığının varsayımı yer almaktadır. Üçüncü olan sosyal entegrasyon tartışmalarında, iş gücü piyasalarından dışlanma, sosyal dışlanma sebebi olarak görülmektedir. Maddi dönütü olan emeğe vurgu yapılarak burada dışlanmanın tanımı daraltılmıştır. Ücret karşılığı olmayan emek ve toplumsal cinsiyete dayalı olan iş bölümü dikkate alınmamıştır (50).

Sosyal dışlanmanın kültürel, siyasi, sosyal, bireysel, toplumsal, ekonomik, psikolojik vb. birçok nedeni olduğu görülmektedir. Sapancalı (2005), sosyal dışlanmanın nedenlerini yapısal ve kişisel gerekçeler olmak üzere iki grupta ele almıştır. Serbest iş gücü piyasasında ortaya çıkan değişim ve bunun beraberinde iş gücü piyasasında aktif olamamaktan dolayı yaşanan dışlanma sürecinden bahsetmektedir. Burada görüldüğü gibi dışlanmanın oluşumu bir süreç içinde bağlantılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Kavramın ekonomiyle sıkı sıkıya bağlantılı olması, diğer problemlerin birçoğuna zemin hazırladığını göstermektedir (50). Bundan kaynaklı sosyal dışlanmanın nedenlerini tek tek ele almak mümkün görülmemektedir. Bir nedenin başka bir nedeni doğurması söz konusu olabilmektedir.

Doğan (2000), çalışmasında sosyal dışlanmayı, ekonomik ve sosyal adaletsizliğin dört boyutuyla açıklamıştır. Bunlar:

- a) Sosyal Etkenler: Dil, din vb. gibi ayrımın çok olduğu toplumlarda sosyal dışlanma açıkça görülmektedir.
- b) Ekonomik Etkenler: Az gelişmiş toplumlarda gelir yetersizliği, yoksulluk ve sosyal dışlanmayı ortaya çıkarmaktadır.
- c) Fırsat Eşitliğini Önleyen Etkenler: Yetersiz eğitim, gelir dağılımındaki eşitsizlik, istihdam yetersizliği, sağlık alanında yetersizlikler ve siyasi, kültürel faaliyetlere katılma imkânındaki yetersizlik sosyal dışlanın ortaya çıkmasına neden olur.
- d) Coğrafi Etkenler: Kent ve köy ayrımı veya bölgesel ayrım yapılması sosyal dışlanmaya yol açar (45).

Toplumda gelir dağılımında eşitsizlik yaşanması, alım gücünün düşük, emek karşılığının alınmaması, ekonomik dayatmalar sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Herhangi bir alanda yaşanan eşitsizlik diğer kurum ve düzenlemeleri etkilemektedir (45, 62). Aynı zamanda her türlü tehlikeye karşı kişiye güvence sağlayan sosyal destek yoksunluğundan bahseden sosyal koruma alanındaki yetersizlikler sosyal dışlanmaya sebep olmaktadır. Sosyal koruma hizmetleri, dışlanma riskini tam olarak ortadan kaldırmazlar bile, azaltabilirler. Çakır (2002), çalışmasında, Finlandiya, İsveç, Danimarka gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde sosyal güvenlik uygulamalarının daha iyi olduğunu belirterek, işsizlik, güvencesizlik, barınma koşullarının eksikliği gibi nedenlerle yaşanan sosyal dışlanma riskinin daha az olduğunu

ifade etmiştir. Ülkemizde ise sosyal güvenlik sisteminde önemli yapısal problemler görülmektedir (43, 45). Göç sosyal dışlanmaya zemin hazırlayan en önemli nedenlerden biridir. Göç eden bireylerin birçok durumda eşitsizlik ve dışlanmayla karşılaşabilmektedirler. Göçmenler, gittikleri yerlerde genellikle daha yoksul alanlarda yaşamaktadırlar. Şehir merkezlerinde bile, ayrı bir noktada bulunurlar. Durumun böyle olması göç eden bireylerin toplumla kaynaşmaları zorlaşmakta ve destek hizmetlerden faydalanamamaktadırlar. Sonuç olarak şehir merkezi dışında kalan bu bireyler madde, alkol bağımlısı olabilmekte, suça yönelebilmekte ve farklı sosyal sapma davranışları gösterebilmektedirler (10, 45). Aile yapısında yer alan değişiklikler de dışlanmanın temel nedenlerinden biridir. Günümüzde aile yapılarına meydana gelen değişiklikler geleneksel aile yapısını sarsmış, yeni bir yapılanma ortaya çıkarmıştır. Daha önce eve bağımlı olan anne, eve ekonomik destek sağlamakta, toplumda güçlü bir konuma ulaşmıştır. Kadınlar kendilerine güvenmeye başlamış ve kendilerine yeni bir hayat kurma inancına erişmişler. Bu durum bir yandan aile parçalanmasını desteklemiştir. Tek kalan ebeveynler yoksul duruma düşmüştürler. Parçalanmış aile ve yoksullukla birlikte kişiler sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmışlardır. Kırsal alandan kente göç eden kadın, şehirdeki iş özelliklerine göre yetersiz kalmaktadır. Bunun yanında evde yaşlı, engelli veya çocuğun olması kadınların işini zorlaştırmaktadır. Kadınlar bu durumda yaşamın dışında kalarak sosyal dışlanma riskiyle karşılaşabilmektedir (63, 45).

2.3.5. Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Birey ve Gruplar

Silver'e göre; kadınlar, göçmenler, azınlıklar, çocuk işçiler, göçmen ve mülteciler, madde bağımlıları, vatandaşlıktan atılanlar, engelli ve hastalar, sosyal yardım alamaya ihtiyacı olan bireyler, eğitimden yoksun kalanlar, uzun süreli işsiz kalanlar, sosyal çevrelerinden dışlananlar ve yoksullar sosyal dışlanma riski altında olan birey ve gruplardır (39). Tek ebeveynli aileler, yaşlılar, etnik gruplar, evsizler, insan ticareti mağdurları, bakıma ihtiyacı olanlar, geçimlik tarımla uğraşan aileler ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalanlar da dışlanma riski altında olan kişilerdir (41).

Diğer araştırmalara bakıldığında sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler arasında; Vasıfsız olan, okuma-yazması olmayanlar, okul hayatına erkenden veda edenler, mahkûmlar, iş tecrübesi olmayan gençler, kötü yerlerde yaşayanlar, yabancılar, tüketim oranları düşük olan bireyler, azınlıklar ve vatandaşlık hakları ellerinden alınan kişiler de yer almaktadır (45).

Dışlanma riski altında bulunan kişiler birbirinden farklı ortak gruplar oluşturmaktadırlar. Grup içinde yer alan bu bireylere toplum mesafeli yaklaşmakta veya bireyler kendilerini topluma katılmada yetersiz görmektedirler. Bu içsel ve dışsal yanıyla çift taraflı bir olgudur. Kişiler içsel yönden kendilerini çevreleriyle kaynaşmada yetersiz görmekte, dışsal yönden de toplum onları kendi içine almada tedbirli hareket etmektedir (10).

2.3.6. Sosyal Dışlanmanın Sonuçları

Sosyal dışlanmanın hem bireysel hem de toplumsal sonuçları bulunmaktadır.

• Bireysel Sonuçlar

Sosyal dışlanma riski altında bulunan grupların belirli özellikleri bulunmaktadır. Bu bireyler, içine bulundukları topluma yabancılaşabilir. Kendilerini çaresiz, güçsüz, sahipsiz hissedebilir, topluma entegre olma sıkıntısı yaşayabilmektedirler. Bu gibi durumlardan kaynaklı risk altında olan bireyler, alkol, madde, fuhuş, hırsızlık gibi ahlak dışı durumlarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerde ortaya çıkan davranış özellikleri şunlardır: özgüven eksikliği, aşağılık kompleksi sonucu güçsüz ve yetersiz benlik algısı, kendine güvenini yitirecek düzeyde yetersizlik algısı, inancını sarsacak seviyede yetmezlik duygusuna kapılma ve bütün bunların sonucunda güvensiz, belirsiz, kaygılı tavırlara dönüşen davranış bozuklukları görülebilir (41, 64). Dışlanma birey açısından değerlendirildiğinde ihtiyaçlarını karşılayamama durumunun devamlı bir hal alması neticesinde bireyin toplumla olan bağlarının kopması, kaygı stres ve öz saygı zedelenmesi gibi sonuçlara neden olmaktadır. Öz saygı zedelenmesi yaşayan bireylerin çevreye ve topluma olan güvenleri zedeleneyecektir. Çocuk ve yetişkinlerin ruh sağlıklarını korumak bakımından sosyal ilişkiler oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal ilişki ve faaliyetlerden uzak kalmak kaygı ve stresin çoğalmasına neden olan hususlardandır. Yapılan çalışmalarda sosyal yoksunluk içinde olan kişiler ruhsal yönden iyi olmadıkları görülmüştür. Farklı bir çalışmada ise sosyal dışlanmanın, kınama, stres, güçsüzlük, umutsuzluk ve kadercilik gibi sonuçlar doğurduğu ve buna bağlı olarak sağlık sorunlarında ve suç oranlarında artışın meydana geldiği görülmüştür (41).

- **Toplumsal Sonuçlar**

Sosyal dışlanmanın toplum açısındaki sonuçları ele alındığında daha büyük tehlikelere kapı araladığı görülmektedir. Yoksunluk ve toplumsal dışlanma neticesinde suça yönelim oranının artması, toplumsal norm ve kurumların etkinliğini kaybetmesi, toplumsal patlamalar görülebilmektedir. Sosyal dışlanmanın toplumda yaratacağı en mühim tehlikelerden biri de sosyal değer ve sorumluluk bilincinin kaybolması, sosyal düzenlemelerin haklılığı konusunda şüphelerin artmasıdır. Günümüzde dünyada tanımlanması ve çözümlenmesi en güç konulardan biri sosyal dışlanmadır. Ortaya çıkış süreci, toplumdan topluma değişen sosyal ilişkiler, kurumsal destek eksikliği bunu güçleştirecek unsurlardandır. Uzun süre işsiz olan bireyler, yaşadığı toplumda ihtiyacını gideremeyecek düzeyde gelir sahibi olan kişiler, sosyal güvencesi olmayanlar, insani yönden yoksunluk içinde olan bireyler, engelliler toplumun sunduğu destekten eşit oranda faydalanamayan her bir kişi dışlanma riski altında bulunmaktadır (41).

2.3.7. Sosyal Dışlanmayla ilgili yapılan Araştırmalar

Sosyal dışlanma ile ilgili yapılan belli başlı araştırmalar bulunmaktadır. ‘‘ Sosyal Dışlanmanın Saldırgan davranışlar Üzerindeki Etkisi’’ adındaki Yılmaz Anatca’nın (2010) yapmış olduğu çalışmayı Ankara’da öğrenim gören 80 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Yapılan çalışmada sosyal dışlanmanın saldırgan davranışlar doğurduğu tespit edilmiştir. Kaya (2012) yapmış olduğu araştırmada insanların dört temel ihtiyacına (benlik değeri, ait olma, kontrol ve anlamlı varoluş) duyguları ve algıladıkları tehdit düzeyleri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre dışlanan bireyde dört temel ihtiyaçların tehdit altında olduğu duygusunun artması ve olumlu duyguların azaldığı kanısına varılmıştır. Tuhanoğlu’nun (2017) çalışmasında ‘‘Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyumlarına Katkı Sağlayan Bireysel Ve Çevresel Faktörlerin İncelenmesi’’ Mersin üniversitesine devam etmekte olan 522 öğrenci yer almaktadır. Araştırmada öğrencilerin yakın ilişki, sosyal uyum düzeyi, sosyal kabul, empatik anlayış, izolasyon ve akran desteği değişkenlerinin manidar olduğu fark edilmiştir. Büyükcebeci’nin (2017), ‘‘Ergenlerde Sosyal Dışlanma, Yalnızlık ve Okul Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişki: Empatik Eğilimin Aracı Rolü’’ çalışmasında Muğla ilinde 8 farklı lise türünde öğrenim görmekte olan 601 öğrenci yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre ergenlerin sosyal dışlanma ve yalnızlık

düzeylerinin, empatik eğilim düzeyleriyle birlikte okul öznel iyi oluşları üstünde dolaylı yansımaları ilişkin manidar sonuçlar elde edilmiştir (65).

2.4. Sosyal Dışlanmanın Akıllı Telefon Bağımlılığıyla İlişkisi

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlar gibi birçok ihtiyacını bu yolla karşılar. Pozitif sosyal ilişkiye sahip olabilmek önemli bir ihtiyaç olmaktadır. Bu durumun tersi olarak olumsuz ilişkiler, aidiyet duygusu yokluğunu yaşatmakta ve bireyin hem fiziksel hem de psikolojik acı çekmesine sebep olabilmektedir (66). Sosyal ilişkiler birey yaşamının en önemli parçalarından biridir. Günlük yaşamda kişi gruptan dışlanma, önemsenmeme ve başarısızlık gibi acı verici durumlarla karşılaşabilmekte ve bunun sonucunda olumsuz duygulara kapılabilmektedir. Birey bu duygulardan arınmak için farklı alternatiflere başvurmaktadır (89). Akıllı telefonlar bu alternatifler arasında oldukça dikkat çekici bir hususta yer almaktadır. Gün geçtikçe gelişen teknolojiyle farklı özellikler kazanan akıllı telefonlar, birey yaşamında oldukça büyük bir öneme sahip olmuştur. Günlük yaşamda sosyal ilişki yoksunluğu çeken birey bu ihtiyacını akıllı telefon aracılığıyla karşılamaktadır. Sosyal ağ, blog, sohbet sayfaları gibi internet temelli uygulamaları da bünyesinde barındırması nedeniyle akıllı telefonlar sosyal ilişkilerde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.

Kişi sabah uyanır uyanmaz ilk iş olarak akıllı telefonunu kontrol etmekte, gece yatmada önce de aynı işlem tekrarlanmaktadır. Akıllı telefon kullanım alışkanlığı bu noktada problemlili bir hal almaya başlar. Gittikçe devam eden bu alışkanlık bireyin sosyal ilişkilerini olumsuz yönden etkilemekte ve kişiyi bağımlılığa sürüklemektedir.

Dışlanmanın bağımlılıkla ilişkisine yönelik yapılan literatür taramalarında çoğunlukla sosyal medyanın psikolojik dışlanmaya dair ilişkisine yönelik yapılan araştırmaların üstünde durulmaktadır. Bu tür araştırmalarda sosyal medyanın dışlanma üzerindeki etkisi, yüz yüze yapılan ilişkilerde yaşanan dışlanmanın psikolojik boyutlarda oluşturduğu tehditler, sosyal medyada yaşanan dışlanmanın anlık tepkilerde yol açtığı sonuçlar üzerinde durulmuştur. Yapılan bu çalışmalarda genellikle sosyal medya aracılığıyla gerçekleşen dışlanmalarda benzer ihtiyaçların tehdit edildiği ve birbirine yakın tepkilere yol yol açtığı saptanmıştır. Durumu örneklendirecek nitelikte olan bir çalışmada iki gün boyunca Facebook hesaplarından paylaşımda bulunma izni verilmeyen bir grupta, ait olma ve anlamlı varoluş ihtiyaçlarında bir düşme yaşadıkları gözlenmiştir. Aynı çalışmanın diğer kısmında sosyal medyada gerçekleşen dışlanma

durumunun, yüz yüze dışlanmada olduğu gibi öncelikle olumsuz duygusal tepkilere neden olmakla birlikte ait olma, anlamlı varoluş ve kontrol gibi psikolojik gereksinimleri tehdit ettiğine dair bulgular elde edilmiştir. Sosyal medyada gerçekleşen dışlanmanın yüz yüze ilişkilerde gerçekleşen dışlanmayla benzer özellikleri ve yüz yüze gerçekleşen dışlanmanın bağımlılıkla ilişkisine yönelik yapılan araştırmaların sayısı oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda yapılacak çalışmaların alanda ciddi bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

3. MATERYAL VE METOT

Araştırmanın bu kısmında araştırma deseni, çalışma grubu, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması, analizi ve değerlendirmesi hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Araştırma Modeli

Çalışma, var olan bir durumu açıklamaya çalıştığı için nicel bir araştırma olup genel tarama modeli türlerinden olan ilişkisel tarama modelinde bir desene sahiptir. Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı ve sosyal dışlanmanın bazı değişkenlere göre farklılıklarını ortaya çıkarmak amacıyla veriler toplanmıştır. İki ya da daha fazla değişken arasındaki dereceleri tespit etmeyi amaçlayan araştırma şekline “İlişkisel tarama modeli” denilmektedir (67).

Nicel araştırma yönteminde kişilerin toplumsal davranışları gözlem, deney ve test yoluyla ölçülür ve sayısal verilerle ifade edilir. Tarama modelinde kişi sayısı çok olmakta ve özellikler, becerileri, fikir ve davranışların olup olmadıklarına bakılır. Elde edilen her bir veri kodlanır. Kodlanan veriler sayısal olarak ifade edilecek hale getirilir (68). Bu model birçok kişiye erişim kolaylığı sunmakta ve bir kerede fazla kişiye ulaşımı sağlamaktadır (69). Çalışmanın grubunu, Diyarbakır il merkezi ve Çınar ilçesinde rastgele yöntemle seçilmiş toplam 10 farklı lisede öğretime devam eden 502 ortaöğretim öğrencisi oluşturmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Diyarbakır ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselere devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Çalışmanın örneklem grubunu ise 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı Diyarbakır il merkezinde bulunan Yeni Diyarbakır Anadolu Lisesi, Ziya Gökalp Anadolu Lisesi, Merkez Anadolu İmam Hatip Lisesi, Diyarbakır Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Muazzez Sümer Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Çınar ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan Çınar Anadolu Lisesi, Çınar Mesleki ve teknik Anadolu lisesi, Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çınar İmam Hatip Anadolu Lisesi, Çınar Kız İmam Hatip Anadolu Lisesinde öğrenim görmekte olan 12-18 yaş grubu 500 öğrenci oluşturmuştur. Belirlenmiş olan her bir okuldan 50 öğrenciye anket

uygulanmıştır. Uygulama 502 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Veri analizi yapılırken okul türleri; anadolu lisesi, meslek lisesi ve imam hatip lisesi olmak üzere 3 boyutta ele alınmıştır.

ATBÖ için güvenirlik düzeyi oldukça iyi bulunmuş olup, Cronbach's alfa=0,953 bulunmuştur. Tüm maddelerin güvenirlik düzeyi 0,950 ve üzerinde bulunmuştur. Katılımcılara ait ATBÖ ölçeğine ait puan ortalaması $ATBÖ=78,87\pm34,65$ (33-198 puan) bulunmuştur. Sosyal Dışlanma Ölçeğinin güvenirlik düzeyi Cronbach's alfa=0,838 bulunmuştur. Ayrıca, varimax döndürme yöntemi uygulanarak yapılan faktör analizinde ATBÖ için 6 boyut (kümülatif varyans oranı %59,43), SDÖ için 2 boyut (kümülatif varyans oranı %65,55) bulunmuştur. Katılımcılara ait SDÖ ölçeğine ait puan ortalaması $25,18\pm9,03$ (11-51,04 puan) bulunmuştur.

Araştırma çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerine ilişkin demografik bilgiler Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Kişisel bilgilere ilişkin dağılımlar

		N	%
Yaşınız	15	139	27,7
	16	201	40,0
	17	144	28,7
	18	18	3,6
Okulunuz	Anadolu Lisesi	196	39,0
	Meslek Lisesi	91	18,2
	İmam-Hatip Lisesi	215	42,8
Kardeş sayısı	1	11	2,2
	2	29	5,8
	3	81	16,1
	4	381	75,9
Sınıfınız	9	116	23,1
	10	124	24,7
	11	227	45,2
	12	35	7,0
Kimle yaşıyorsunuz	Aile	470	93,6
	Yurtta	17	3,4
	Akraba yanında	10	2,0
	Diğer	5	1,0
Nerede yaşıyorsunuz	İl merkezi	243	48,4
	İlçe	85	16,9
	Köy	169	33,7
	Diğer	5	1,0
Okul başarı durumunuz	Düşük	22	4,4
	Orta	263	52,4
	Başarılı	172	34,3
	Çok başarılı	45	9,0
Boş zamanları nasıl değerlendiriyorsunuz?	Ailemle zaman geçiriyorum	144	28,7
	Arkadaşlarımla zaman geçiriyorum	110	21,9
	Kitap okuyorum	87	17,3
	Telefonla konuşurum	19	3,8
	İnternette zaman geçiririm	105	20,9
	Diğer	37	7,4
Sorununuz olduğunda kimle iletişime geçersiniz?	Ailemle	284	56,6
	Arkadaşlarımla	145	28,9
	Öğretmenlerimle	17	3,4
	Diğer	56	11,2

Bu çalışma, kesitsel tarzda hazırlanmış olup anket uygulaması ile tamamlanmıştır. Uygulamaya toplam 502 lise öğrencisi katılmıştır. Her sınıf düzeyinden katılımcının olduğu çalışmada en yüksek oran 11.sınıflara aittir (%45,2). Dokuzuncu sınıf katılımcıları oranı %23,1 (n=116) olurken 10.sınıf katılımcı oranı %24,7 (n=124) olmuştur. Son sınıftan katılımcı oranı daha düşük oranda (%7,0; n=35) kalmıştır. Öğrencilerin yaşları 15 ile 18 arasında değişmektedir. En yüksek yaş oranı %40 (n=201) 16, en düşük yaş oranı %3,6 (n=18) ile 18 olmuştur. Katılımcıların okul türü en yüksek oranda (%42,8) imam-hatip lisesi olmuştur, sonra sırasıyla Anadolu Lisesi (%39,0) ve Meslek lisesi (%18,1) gelmiştir. Katılımcı öğrencilerin kardeş sayıları bir kardeş (%2,2), iki kardeş (%5,8), üç kardeş (%16,1) ve dört kardeş (%75,9) olarak sıralanmıştır. Katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu (%93,6) ailesi ile birlikte kaldığını ifade etmiştir. Düşük oranda yurttaki (%3,4) ve akraba yanında (%2,0) kalan katılımcı olmuştur. Katılımcıların yaklaşık yarısı (%48,4) il merkezinde yaşarken buna yakın oranda (%33,7) köyde ve %16,9 oranında ise ilçe merkezinde yaşadığını beyan etmişlerdir (Tablo.3.2).

Tablo.3.2. Katılımcıların ailelerine ait demografi özellikler

		N	%
Anne öğrenim düzeyi	<i>Okur-yazar değil</i>	213	42,4
	<i>İlköğretim</i>	236	47,0
	<i>Lise</i>	44	8,8
	<i>Ön lisans</i>	4	0,8
	<i>Lisans</i>	4	0,8
	<i>Lisansüstü</i>	1	0,2
Baba öğrenim düzeyi	<i>Okur-yazar değil</i>	50	10,0
	<i>İlköğretim</i>	298	59,4
	<i>Lise</i>	106	21,1
	<i>Ön lisans</i>	15	3,0
	<i>Lisans</i>	26	5,2
	<i>Lisansüstü</i>	7	1,4
Anne çalışma durumu	<i>Memur</i>	13	2,6
	<i>İşçi</i>	14	2,8
	<i>Çiftçi</i>	7	1,4
	<i>Serbest Meslek</i>	16	3,2
	<i>Ev Hanımı</i>	445	88,6
	<i>Emekli</i>	2	0,4
	<i>Diğer</i>	5	1,0
Baba çalışma durumu	<i>Memur</i>	49	9,8
	<i>işçi</i>	92	18,3
	<i>Çiftçi</i>	85	16,9
	<i>Serbest Meslek</i>	147	29,3
	<i>Çalışmıyor</i>	60	12,0
	<i>Emekli</i>	26	5,2
	<i>Diğer</i>	43	8,6
Aile aylık geliri	<i>500-1000 TL</i>	146	29,1
	<i>1001-1500 TL</i>	91	18,1
	<i>1501-2000 TL</i>	111	22,1
	<i>2001-3000 TL</i>	81	16,1
	<i>3001-4500 TL</i>	37	7,4
	<i>4501 TL ve üzeri</i>	35	7,0

Katılımcıların annelerinin öğrenim düzeyi büyük oranda okur-yazar değil (%42,4) ve ilköğretim (%47,0) olurken lise mezunu eğitim düzeyi sahibi yalnızca 44 (%8,8) katılımcı olmuştur. Önlisans ve lisans sayıları birbirine eşit (N=4) ve yalnızca bir katılımcı annesi yüksek lisans düzeyine sahiptir. Buna karşın baba öğrenim düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Okur-yazar olmayan %10,0 oranında baba

bulunurken %59,4 oranında ilköğretim mezunu, %21,1 oranında lise, %3,0 oranında önlisans ve %5,2 oranında lisans mezunu baba bulunmaktadır. Lisansüstü mezunu olan baba oranı %1,4 (n=7) olmuştur. Katılımcıların anneleri büyük oranda (%88,6) ev hanımı iken çalışan annelerin oranı yalnızca %10 olmuştur. Babaların çalışma durumunda ise en yüksek oran %29,3 ile serbest meslek olmuştur. %12 oranında çalışmayan baba varken işçi (%18,3) ve çiftçi (%16,9) oranları birbirine yakın bulunmuştur. Memur (%9,8) ve emekli (%5,2) oranları düşük bulunmuştur. Buna göre ailelerin aylık gelir düzeyleri genel olarak düşük bulunmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%29,1) en düşük gelir düzeyine (500-1000 TL) sahip bulunmuştur. %40,2 oranında 1001-2000 TL oranında gelir düzeyine sahip katılımcı olurken geri kalan oranda 2000 TL üzeri gelire sahiptir (Tablo.3.2).

Tablo 3.3. Katılımcıların akıllı telefon kullanımı ile ilgili özellikler

		N	%
Akıllı telefon bulundurma durumu	<i>Var</i>	277	55,2
	<i>Yok</i>	225	44,8
İnternet erişimin nasıl sağlıyorsunuz	<i>Evdeki internetten bağlanıyorum</i>	134	26,7
	<i>Akıllı telefon aracılığıyla internete bağlanıyorum</i>	257	51,2
	<i>Arkadaşlarımın telefonlarından yararlanıyorum</i>	40	8,0
	<i>İnternet kafeye gidiyorum</i>	18	3,6
Akıllı telefonu en çok ne amaçla kullanıyorsunuz	<i>Sosyal medyayı takip etmek</i>	129	25,7
	<i>İletişim kurmak</i>	247	49,2
	<i>Diğer</i>	126	25,1
	<i>Hiçbir zaman</i>	59	11,8
Akıllı telefonları ne sıklıkla kullanıyorsunuz	<i>Zaman zaman</i>	245	48,8
	<i>Sık sık</i>	68	13,5
	<i>Çoğu zaman</i>	78	15,5
	<i>Her zaman</i>	52	10,4
	<i>Hiçbir zaman</i>	124	24,7
Akıllı telefon aracılığıyla yeni arkadaşlıklar kuruyor musunuz?	<i>Evet</i>	185	36,9
	<i>Hayır</i>	317	63,1
Gerekli olan işleri yapmadan önce ilk iş olarak telefona bakıyor musunuz?	<i>Nadiren</i>	243	48,4
	<i>Sık sık</i>	36	7,2
	<i>Çoğu zaman</i>	67	13,3
	<i>Her zaman</i>	32	6,4
	<i>Hiçbir zaman</i>	172	34,3
Akıllı telefonsuz hayatın boş ve sıkıcı olduğu duygusuna kapılıyor musunuz?	<i>Nadiren</i>	177	35,3
	<i>Sık sık</i>	37	7,4
	<i>Çoğu zaman</i>	65	12,9
	<i>Her zaman</i>	51	10,2
Akıllı telefon ile zaman geçirmekten günlük işlerinizi ihmal ediyor musunuz?	<i>Hiçbir zaman</i>	202	40,2
	<i>Nadiren</i>	210	41,8
	<i>Sık sık</i>	32	6,4
	<i>Çoğu zaman</i>	38	7,6
	<i>Her zaman</i>	20	4,0
	<i>Hiçbir zaman</i>	202	40,2

Katılımcıların yarısından fazlası akıllı telefon bulundurduğunu (%55,2; n=277) ifade ederken geriye kalanı akıllı telefonu olmadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde,

katılımcıların yarısından fazlası (%51,2; n=257) akıllı telefon aracılığı ile internete bağlandığını beyan etmiştir. %26,7 oranında evdeki internetten bağlanmakta, %8,0 oranında ise arkadaşlarının telefonundan yararlanmaktadır. Düşük oranda (%3,6) katılımcı internet kafeye gitmektedir. %10,6 oranında daha farklı yollarla internete bağlanmaktadır. Katılımcı öğrenciler akıllı telefonu büyük oranda (%49,2) iletişim kurmak için kullanmaktadır. Katılımcı öğrencilerin yarıya yakını (%48,8; n=245) akıllı telefonu zaman zaman kullanmaktadır. Sık sık kullanan öğrencilerin oranı %13,5 olurken her zaman kullanan öğrencilerin oranı %25,9 olmuştur. Katılımcı öğrencilerin %11,8'i hiç akıllı telefon kullanmamaktadır. Öğrencilerin yaklaşık üçte biri (%36,9; n=185) akıllı telefon aracılığı ile yeni arkadaşlıklar kurmadığını beyan etmiştir. Gerekli olan işleri yapmadan önce ilk olarak telefon ile ilgilenen katılımcıların oranı %19,7'dir. Katılımcıların yarısından fazlası (%55,6) ara sıra ilk olarak telefona bakmaktadır. %24,7 oranında ise yapılması gereken işlerden önce ilk olarak telefona bakmamaktadır. Akıllı telefon olmadan hayatın anlamsız ve boş olduğu duygusuna kapılma oranı genel olarak düşüktü (%23,1). Yarıya yakın oranda (%42,7) nadiren bu duyguya kapılan katılımcı olurken %34,3 oranında akıllı telefonsuz hayatın boş ve sıkıcı olduğu duygusuna kapılan öğrenci bulunmamaktadır. Çoğu zaman veya her zaman akıllı telefon ile zaman geçirmekten günlük işlerini ihmal eden katılımcıların oranı %11,6 bulunmuştur. Büyük oranda katılımcı ise (%40,2) akıllı telefon nedeniyle günlük işlerini ihmal etmediklerini ifade ettiler. Katılımcı öğrencilerin büyük bir bölümü orta düzey başarıya sahip (%52,4) ve %34,3 oranında başarılı olduğunu söylemiştir. Düşük başarıya sahip öğrenci oranı %4,4 ve çok başarılı öğrenci oranı %9,0 olmuştur. Katılımcı öğrencilerin %28,7'si ailesi ile, %21,9'u arkadaşları ile boş vakitlerini geçirmektedir. Boş saatlerinde internet ile vakit geçiren öğrencilerin oranı %20,9 olmuştur. Katılımcı öğrencilerin %56,6'sı sorunu olduğunda ailesi ile iletişime geçtiğini, %28,9'u ise arkadaşları ile iletişime geçtiğini belirtmişlerdir. Düşük oranda öğretmenleri ile iletişime geçen katılımcıların oranı %3,4 olmuştur (Tablo.3.3).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Ergenlerin, akıllı telefon bağımlılıklarını ölçmek amacıyla, Demirci ve arkadaşları tarafından geliştirilen “Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği” ve Sosyal dışlanmışlıklarını test etmek

amacıyla Akın ve arkadaşları tarafından geliştirilen “Ergenler İçin Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu araştırmada kapsamında, örneklem hakkında demografik bilgiler elde etmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Form, literatür taraması yapıp ve uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur. 22 maddeden oluşan formda ergenin, öğrenim gördüğü okul ve okul türü, sınıfı, yaşı, kardeş sayısı, kimle ve nerde yaşadığıyla ilgili sorular yer almaktadır. Aile yapısının, dışlanma ve bağımlılıkla ilişkisini ölçmek amacıyla aile aylık geliri, anne-baba eğitim durumu, Anne- baba mesleğini belirtecek maddeler yer almaktadır. Formda ergenin akıllı telefon bulundurma durumu, akıllı telefonla yeni arkadaşlık kurup kurmadığı, Akıllı telefonu kullanma sıklığı ve amacını belirlemeye yönelik maddeler oluşturulmuştur. Formun, öğrenciler tarafından eksiksiz doldurulması sağlanmıştır.

3.3.2. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği

Bu araştırmada liselere devam eden ergenlerin akıllı telefon bağımlılıklarının sosyal dışlanmayla ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada ergenlerin akıllı telefon bağımlılıklarını ölçmek amacıyla Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği (ATBÖ) kullanılmıştır. Ölçek altı alt boyuta sahiptir. Bunlar; gündelik yaşam bozukluğu, yoksunluk hissi, olumlu beklenti, sanal yönelimli ilişki, dayanma ve aşırı kullanımdır. Boyutlar akıllı telefon bağımlılığını ölçen kendini değerlendirme türünde yapıya sahiptirler. 0,349’dan 0,824’e kadar devam eden bir aralıkta bulunan maddelerin faktör aralıkları ölçek için 0,947 olarak bulunmuştur (6). Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kwon vd. tarafından Young’ın İnternet Bağımlılığı Ölçeğinden faydalananak onlu yaşlarında bulunan ergenler için geliştirilmiştir. Şata, Çelik, Ertürk ve Taş (2016) ölçeği Türkçe’ye uyarlamışlardır. Ölçek, 6’lı Likert türünde dereceleme (1: kesinlikle katılmıyorum, 2: kısmen katılmıyorum, 3: katılmıyorum, 4: katılıyorum, 5: kısmen katılıyorum, 6: kesinlikle katılıyorum) bulunan 33 maddeden oluşmaktadır (56). Bu ölçekten elde edilecek puan dağılımı 33 ila 198 puan arasındadır. Yüksek puanlar telefon bağımlılığına işaret etmektedir. ATBÖ için güvenirlik düzeyi oldukça iyi bulunmuş olup, Cronbach’s alfa=0,953 bulunmuştur.

3.3.3. Ergenler İçin Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği

Ergenler için Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği, ergen bireylerin sosyal bir gruptan dışlanmasına ya da görmezden gelinmesine ilişkin algılarını değerlendirmek amacıyla Gilman, Carter-Sowell, Dewall, Adams, & Carboni (2013) tarafından geliştirilmiş, Akın, Uysal ve Akın (2016) tarafından Türkçe 'ye uyarlanmıştır. Orta öğrenime devam eden 306 öğrenciyle ölçeğin geçerlilik-güvenirlik çalışması yapılmış. Faktör analizi yapılarak ölçeğin 11 maddeden oluştuğu ve önemsenmeme ve dışlanma olmak üzere iki alt boyutu olduğu görülmüştür. Ölçeğin faktör yükleri .71 ile .88, madde toplam korelasyon katsayıları ise .51 ile .70 arasında sıralanmaktadır. İç tutarlılık güvenirlik katsayısı her bir alt boyut için sırasıyla .93 ve .90; ölçeğin toplam puanı için .89 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte görülmekte olan alt boyutlar; önemsememe (5 madde), dışlanma (6 madde) şeklinde sıralanmaktadır. İki alt testin toplam puanı Ostrasizm puanı olarak adlandırılmaktadır. Ölçek, ergenlere bireysel olarak uygulanmaktadır. Ölçek, Hiçbir zaman-1, Nadiren-2, Sık sık-3, Genellikle-4, Her zaman-5 şeklinde beş dereceli olup; alınabilecek en yüksek puan 55, en düşük puan ise 11'dir. Alınan puanın yüksek olması, sosyal dışlanma algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğinin güvenirlik düzeyi Cronbach's alfa=0,838 bulunmuştur. Ayrıca, varimax döndürme yöntemi uygulanarak yapılan faktör analizinde ATBÖ için 6 boyut (kümülatif varyans oranı %59,43), SDÖ için 2 boyut (kümülatif varyans oranı %65,55) bulunmuştur. Katılımcılara ait SDÖ ölçeğine ait puan ortalaması 25,18±9,03 (11-51,04 puan) bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

3.4.1. Verilerin Toplanması

Çalışmada veri toplamak amacıyla rastgele yöntem kullanılmıştır. 2019 senesi Ekim ve Kasım aylarında Diyarbakır merkez ve Çınar ilçesinde bulunan toplam 10 farklı lisede öğrenim görmekte olan öğrencilere ölçek uygulama zemini oluşturulmuştur. Ölçekleri uygulama kısmına geçilmeden önce ölçek kullanım izni, ölçeği uyarlayan ve geliştiren araştırmacılardan elektronik posta aracılığıyla alınmıştır. Uygun görülen zaman aralığında Kişisel Bilgi Formu, Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği (ATBÖ) ve Ergenler İçin Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği (SDÖ) gönüllü öğrencilere uygulanmıştır. Anket dağıtımı yapılmadan önce öğrencilere araştırmanın amaç ve öneminden bahsedilerek çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Anket uygulaması

yaklaşık 20-30 dakika sürmüştür. Ölçeklerin uygulamaları yaklaşık 3 haftada bitmiş ve 502 veri elde edilmiştir.

3.4.2. Verilerin Analizi

Çalışmanın istatistiksel analizleri SPSS 20.0 programı ile gerçekleştirildi. Demografik özellikler ve ölçek ifadelerine ait tanımlayıcı ölçüler hesaplandı ve oransal ölçekli değişkenlere ait tanımlayıcı ölçüler ortalama $\pm$ SS, isimsel ölçekli değişkenler ise sıklık (yüzde oranı) şeklinde tablolar kullanılarak sunuldu. Ölçeklere ve alt boyutlarına ait puanlar hesaplanarak normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov yöntemi ile test edildi. Puanlar normal dağılmadığından grup karşılaştırmaları için parametrik olmayan testler kullanıldı. İki bağımsız grup için Mann-Whitney U, çoklu grup karşılaştırmaları için Kruskal-Wallis analiz yöntemleri tercih edildi. Kategorik değişkenler arasındaki ilişkilerin analizi için ki-kare analizi uygulandı. Ölçeklere ait güvenirlik analizleri yapıldı ve Cronbach's alfa değerleri hesaplandı. Ölçek boyutları arasındaki ilişkilerin hesaplanması için Spearman's Rho korelasyon analizi uygulandı. Çalışmanın tamamında $p<0,05$ değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

4. BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın problemine bağlı olarak alt problemlerine ve kişisel bilgiler kısmında bireylere sorulan tanımlayıcı sorulara dair oluşturulan analiz sonuçlarına sırasıyla yer verilmiştir.

4.1. Katılımcıların Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğine ilişkin tanımlayıcı bilgileri

Katılımcıların akıllı telefon bağımlılıklarını tanımlamak adına anket formu aracılığıyla sorular sorulmuştur. Sorulara verilen cevapların güvenilirliğinin ölçmek amacıyla Cronbach's Alpha analizi yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını tespit etmek için başvuru bu yöntemde amaç, ölçekte yer alan maddelerin aralarındaki uyum düzeyini belirlemektir (70). Katılımcıların maddelere verdikleri cevapların ortalaması belirlenmiş olup, standart sapmaları ve madde toplam korelasyonları tespit edilmiştir.

Tablo 4.1. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğine ilişkin tanımlayıcı özellikler

ATBÖ Maddeleri	$\bar{X}$	SS	Madde- Toplam Korelasyon	Madde Cronbach's alfa
Akıllı telefon kullanımından dolayı planladığım işleri yetiştiremem.	2,36	1,58	0,511	0,952
Akıllı telefon kullanımından dolayı, sınıfta ödev yaparken veya ders dinlerken konsantre olmakta zorlanırım.	2,18	1,58	0,433	0,953
Aşırı akıllı telefon kullanımından görme bulanıklığı ya da baş dönmesi yaşarım	2,48	1,70	0,493	0,952
Akıllı telefon kullanırken el bileklerimde veya ensemdede arı hissederim.	2,70	1,74	0,488	0,952
Aşırı akıllı telefon kullanım nedeniyle yorgun hissederim ve uykusuz kalırım.	2,60	1,73	0,588	0,951
Akıllı telefon kullanırken rahat ya da sakin hissederim.	3,03	1,83	0,581	0,952
Akıllı telefon kullanırken keyifli veya heyecanlı hissederim.	3,04	1,73	0,577	0,952
Akıllı telefon kullanırken kendimi güvende hissederim.	2,38	1,59	0,564	0,952
Akıllı telefonla stres atabilirim.	2,76	1,76	0,539	0,952
Akıllı telefonumu kullanmaktan daha eğlenceli yapacak bir şey yoktur.	2,22	1,63	0,622	0,951
Akıllı telefonum olmasaydı hayatım anlamsız olurdu.	2,09	1,50	0,586	0,952
Akıllı telefonumu kullanırken kendimi çok özgür hissederim.	2,29	1,58	0,654	0,951

ATBÖ Maddeleri	$\bar{X}$	SS	Madde- Toplam Korelasyon	Madde Cronbach's alfa
Akıllı telefon kullanmak yapılacak en önemli şeydir.	2,29	1,63	0,691	0,951
Akıllı telefon olmadan yapamam.	2,22	1,59	0,700	0,951
Akıllı telefonum elimde olmadığında sabırsız ve huysuz hissederim.	2,36	1,71	0,701	0,951
Kullanmasam bile akıllı telefonum hep aklımdadır.	2,32	1,69	0,691	0,951
Günlü yaşantım çok etkilenmiş olsa bile akıllı telefonumu kullanmayı asla bırakmam.	2,22	1,56	0,707	0,951
Akıllı telefonumu kullanırken rahatsız edildiğimde öfkelenirim.	2,48	1,67	0,672	0,951
Aceleyle tualete gideceğim zaman bile akıllı telefonumu yanımda götürürüm.	2,23	1,70	0,656	0,951
Akıllı telefon vasıtasıyla daha fazla insanla tanışmak bana kendimi çok iyi hissettiriyor.	2,31	1,64	0,590	0,951
Akıllı telefonumdaki arkadaşlarımla olan ilişkilerimin gerçek hayattaki arkadaşlarımla olan ilişkilerimde daha samimi olduğunu hissederim.	2,13	1,61	0,604	0,951
Akıllı telefonumu kullanmamak yakın bir arkadaşımı kaybetmek kadar acı verici olurdu.	1,90	1,45	0,587	0,952
Akıllı telefona aracılığı ile edindiğim arkadaşlarımla beni gerçek hayattaki arkadaşlarımdan daha iyi anladıklarını düşünürüm.	1,81	1,38	0,536	0,952
Twitter veya Facebook'taki diğer insanlar arasındaki konuşmaları kaçırmamak için sürekli olarak akıllı telefonumu kontrol ederim.	2,02	1,53	0,572	0,952
Uyandıktan hemen sonra Twitter veya Facebook gibi Sosyal Paylaşım sitelerini kontrol ederim.	2,31	1,66	0,660	0,951
Akıllı telefon arkadaşlarımla konuşmayı, gerçek hayattaki arkadaşlarımla veya diğer aile fertleriyle vakit geçirmeye tercih ederim.	2,19	1,60	0,506	0,952
Başka insanlara sormaktansa, akıllı telefonumdan araştırmayı tercih ederim.	2,85	1,82	0,583	0,952
Tam dolu batarya bir gün dayanmaz	2,54	1,84	0,659	0,951
Akıllı telefonumu düşündüğümde daha uzun süre kullanırım.	2,40	1,66	0,722	0,950
Akıllı telefonumu kullanmayı bıraktıktan hemen sonra bile tekrar kullanmak isterim.	2,29	1,61	0,719	0,950
Akıllı telefonumun kullanma süresini azaltmayı defalarca denedim ama her seferinde başarısız oldum.	2,17	1,58	0,679	0,951

ATBÖ Maddeleri	$\bar{X}$	SS	Madde- Toplam Korelasyon	Madde Cronbach's alfa
Her zaman akıllı telefon kullanma süremi azaltmam gerektiğin düşünürüm.	2,71	1,83	0,450	0,953
Etrafımdaki insanlar akıllı telefonumu çok fazla kullandığını söyler.	2,45	1,76	0,568	0,952
	$\bar{X}$	SS	Min	Maks
ATBÖ Genel Puan	78,87	34,65	33	198
Gündelik yaşam bozuklukları – 5 madde	12,31	6,32	5	30
Olumlu beklenti – 8 madde	20,10	9,81	8	48
Yoksunluk hissi – 6 madde	13,84	7,98	6	36
Sanal yönelimli ilişki – 7 madde	14,65	7,65	7	42
Aşırı kullanım – 4 madde	10,07	5,64	4	24
Dayanma – 3 madde	7,32	4,13	3	18

Tablo 4.2. Sosyal Dışlanma Ölçeğine ilişkin tanımlayıcı özellikler

SDÖ maddeleri	$\bar{X}$	SS	Madde- Toplam Korelasyon	Madde Cronbach's alfa
Bana görünmez biriymişim gibi davranırlar.	1,65	1,07	0,441	0,830
Benim varlığımı yok sayarlar	1,60	1,06	0,439	0,831
Yürürken selam verdiğimde karşılık vermezler.	1,47	1,00	0,374	0,835
Onlarla konuşurken beni görmezden gelirler.	1,51	1,03	0,440	0,831
Beni önemsemezler.	1,69	1,19	0,415	0,832
Evimde benimle birlikte vakit geçirirler.	2,82	1,50	0,374	0,838
Beni partilere, organizasyonlarına ve toplantılarına davet ederler.	2,96	1,56	0,626	0,814
Beni tatil ve gezi planlarına davet ederler.	2,87	1,53	0,642	0,812
Benim onlarla ilgilenmem için çaba harcarlar.	3,17	1,45	0,527	0,823
Beni yemeğe davet ederler.	2,77	1,49	0,674	0,809
Hafta sonu etkinliklerine ve eğlencelerine beni davet ederler.	2,68	1,55	0,688	0,808

	$\bar{X}$	SS	Min	Maks
SDÖ Genel puan	25,18	9,03	11	51,04
Önemsenmeme Puanı – 5 madde	7,92	4,41	5	25
Dışlanma Puanı – 6 madde	17,25	7,15	6	30

Anket uygulamasında iki adet ölçek kullanılmıştır. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği (ATBÖ), 33 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek, 6'lı Likert türünde hazırlanmış olup alt boyutları; gündelik yaşam bozuklukları, olumlu beklenti, yoksunluk hissi, sanal yönelimli ilişki, aşırı kullanım ve dayanma olarak isimlendirilmiştir. ATBÖ için güvenilirlik düzeyi oldukça iyi bulunmuş olup, Cronbach's alfa=0,953 bulunmuştur. Tüm maddelerin güvenilirlik düzeyi 0,950 ve üzerinde bulunmuştur. Katılımcılara ait ATBÖ ölçeğine ait puan ortalaması ATBÖ=78,87±34,65 (33-198 puan) bulunmuştur. Bu puan değeri ortalama katılım düzeyinin altında kalmıştır. Bunun yanı sıra, en fazla katılım görülen maddeler sırasıyla “Akıllı telefon kullanırken keyifli veya heyecanlı hissederim, Akıllı telefon kullanırken rahat ya da sakin hissederim ve Her zaman akıllı telefon kullanma süremi azaltmam gerektiğin düşünürüm” olmuştur. En az düzeyde katılım gösterilen maddeler ise sırasıyla “Akıllı telefonumu kullanmamak yakın bir arkadaşımı kaybetmek kadar acı verici olurdu, Akıllı telefona aracılığı ile edindiğim arkadaşlarımdan beni gerçek hayattaki arkadaşlarımdan daha iyi anladıklarını düşünürüm ve Twitter veya Facebook'taki diğer insanlar arasındaki konuşmaları kaçırmamak için sürekli olarak akıllı telefonumu kontrol ederim” olmuştur. Madde-Toplam korelasyon düzeyi en düşük olan madde “Akıllı telefon kullanımından dolayı, sınıfta ödev yaparken veya ders dinlerken konsantre olmakta zorlanırım”, en yüksek korelasyona sahip madde ise “Akıllı telefonumu düşündüğümde daha uzun süre kullanırım.” olarak belirlenmiştir. Ölçeğe ait alt boyutlar incelendiğinde tüm boyutların ortalama puanlarının düşük katılım düzeyine sahip olduğu görülmüştür (Tablo 4.1).

Kullanılan diğer ölçek ise ergenler için Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) olmuştur. İki alt boyuttan oluşan ölçek 5'li Likert düzeninde hazırlanmıştır. Alt boyutlar önemsenmeme ve dışlanma olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik düzeyi Cronbach's alfa=0,838 bulunmuştur. Ayrıca, varimax döndürme yöntemi uygulanarak yapılan faktör analizinde ATBÖ için 6 boyut (kümülatif varyans oranı %59,43), SDÖ için 2 boyut (kümülatif varyans oranı %65,55) bulunmuştur. Katılımcılara ait SDÖ

ölçeğine ait puan ortalaması $25,18 \pm 9,03$ (11-51,04 puan) bulunmuştur. Maddeler incelendiğinde en az katılım düzeyi görülen maddeler sırasıyla “Yürürken selam verdiğide karşılık vermezler, onlarla konuşurken beni görmezden gelirler ve benim varlığımı yok sayarlar” maddeleri olmuştur. Buna karşın, en fazla katılım düzeyi olan maddeler “Benim onlarla ilgilenmem için çaba harcarlar, Beni partilere, organizasyonlarına ve toplantılarına davet ederler ve Beni tatil ve gezi planlarına davet ederler” olmuştur. Madde-Toplam korelasyon düzeyi en yüksek olan madde “Hafta sonu etkinliklerine ve eğlencelerine beni davet ederler” olurken en düşük korelasyon “Yürürken selam verdiğimde karşılık vermezler” olmuştur. Alt boyutlar olan önemsenmeme puanı ortalamanın altında kalırken dışlanma puanı ortalamanın üzerinde kalmıştır (Tablo 4.2).

4.2. Akıllı Telefon Bağımlılığının Sosyal Dışlanmayla İlişkisine yönelik Bulgular

Birinci ve ikinci alt problemimiz olan “Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı, sosyal dışlanmışlığı etkilemekte midir? ile “Ergenlerin sosyal dışlanma yaşaması, akıllı telefon bağımlılığını etkiler mi? sorusu için yapılan analizin sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda sosyal dışlanma ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki korelasyon katsayısı $Rho=0,049$ ($p=0,451$) anlamlı bulunmamıştır. Bu nedenle, akıllı telefon bağımlılığı sosyal dışlanmışlığı etkilememektedir. Benzer şekilde, sosyal dışlanma da akıllı telefon bağımlılığını etkilememektedir.

4.3. Olumlu Sosyal İlişkilerin Akıllı Telefon Bağımlılığına Etkisine İlişkin Bulgular

Bu bölümde “Ergenlerin olumlu sosyal ilişkilerinin olması akıllı telefon kullanımını etkiler mi?” sorusu için yapılan analiz sonucu Tablo 4.3’te gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Olumlu sosyal ilişki kurma ile akıllı telefon kullanımı arasındaki ilişki

	Olumlu sosyal ilişki kurma N (%)		N (%)
	Evet	Hayır	
Akıllı telefon			
Var N (%)	125 (67,6)	152 (47,9)	$X^2=18,18$
Yok N (%)	60 (32,4)	165 (52,1)	$P<0,001$

Öğrencilerin olumlu ilişkiler kurması ile akıllı telefon kullanımı arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. Olumlu sosyal ilişki kuran öğrencilerde akıllı telefon bulundurma oranı daha yüksektir ($Rho=0,391$; $p=0,024$ ve $X^2=18,18$; $p<0,001$). Bu nedenle, H3 hipotezi kabul edilir.

4.4. Akıllı Telefon Kullanım Süresinin Sosyal İlişki Geliştirme Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Ergenlerin akıllı telefon kullanım süreleri sosyal ilişki geliştirmelerini etkiler mi?” sorusu için yapılan analiz sonucu Tablo 4.4’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Olumlu sosyal ilişki kurma ile akıllı telefon konuşma süresi arasındaki ilişki

Akıllı telefon konuşma süresi	Olumlu sosyal ilişki kurma N(%)		N (%)
	Evet	Hayır	
Hiçbir zaman	9 (15,3)	50 (84,7)	$X^2=35,26$
Zaman zaman	75 (30,6)	170 (69,4)	$P<0,001$
Sık sık	32 (47,1)	36 (52,9)	
Çoğu zaman	38 (48,7)	40 (51,3)	
Her zaman	31 (59,6)	21 (40,4)	

Ergenlerin akıllı telefon kullanım süresi arttıkça sosyal ilişki geliştirmeleri artmaktadır ($X^2=35,26$; $p<0,001$). Akıllı telefon kullanım süresi ile yeni arkadaşlıklar kurma arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulunmuştur ($Rho=0,489$; $p=0,008$). Bu nedenle, H4 hipotezi kabul edilir.

4.5. Yaşanılan Yere Göre Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Sosyal Dışlanmaya İlişkin Bulgular

Beşinci ve altıncı alt problemimiz olan “Kentte yaşayan ergenlerin, kırsal alanda yaşayan ergenlere göre akıllı telefon bağımlısı olma olasılığı daha yüksek midir? ve “Şehir merkezinde yaşayan ergenlerin, ilçede yaşayan ergenlere göre sosyal dışlanma yaşama riskleri daha fazla mıdır?” sorusu için yapılan analiz Tablo. 4.5’te yer almaktadır.

Tablo 4.5. Yaşanılan yer ve eğitim düzeylerine göre sosyal dışlanma ve akıllı telefon bağımlılığı değerleri

Ölçekler	Sosyal Dışlanma	Önemsenmeme	Akıllı telefon bağımlılığı
Yaşanılan yer	Ortalama±SS		
İl Merkezi (n=243)	2,68±1,15	1,53±0,88	2,24±0,98
İlçe Merkezi (n=85)	2,75±1,29	1,54±0,77	2,42±1,04
Köy (n=169)	3,19±1,11	1,67±0,93	2,57±1,13
<i>p</i>	0,002*	0,280	0,035*

Çalışmada elde edilen bulgulara göre kırsal kesimde yaşayan ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma olasılığı kentte yaşayan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur ($p=0,035$). Şehir merkezinde yaşayan ergenlerin ilçe merkezinde yaşayan ergenlere göre sosyal dışlanma yaşama riski farklı bulunmamıştır ($p=0,215$). Ancak, il ve ilçe merkezinde yaşayan ergenlerin sosyal dışlanma yaşama riski köyde yaşayan ergenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur ($p=0,002$). Ergenlerin önemsenmeme düşüncesi yaşanılan yere göre farklı bulunmamıştır ($p=0,280$).

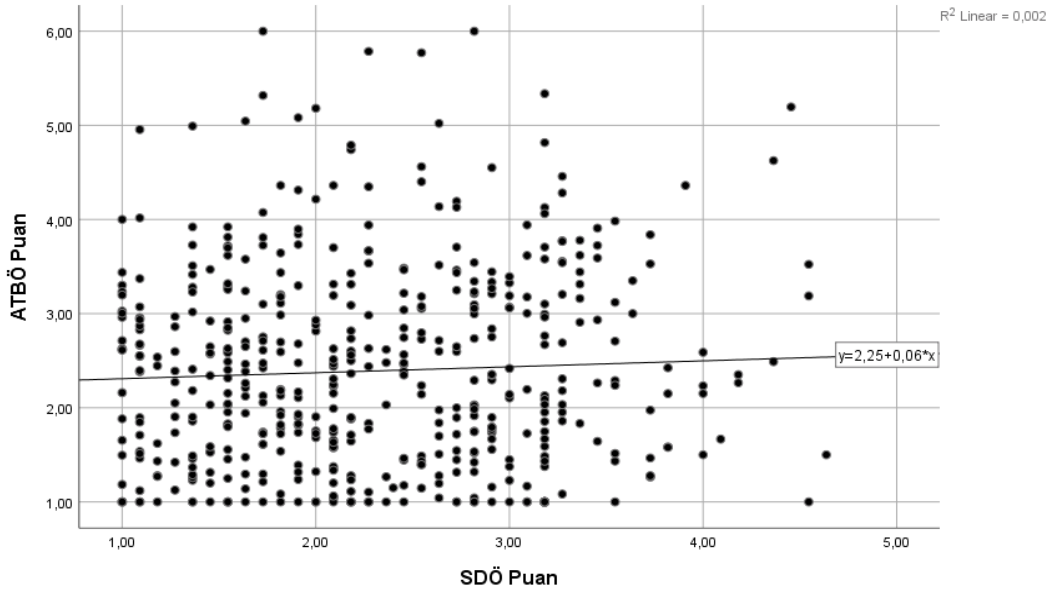
4.6. ATBÖ Alt Boyutlarının SDÖ Alt Boyutlarıyla İlişkisine Yönelik Bulgular

Bu bölümde yedi, sekiz dokuz ve onuncu alt problemimiz olan “Yoksunluk hissinin ergenin, sosyal dışlanma yaşaması ile bir ilişkisi var mıdır?”, “Sanal yönelimli ilişkilerin ergenin sosyal dışlanma yaşamasıyla bir ilişkisi var mıdır?”, “Aşırı kullanım ve dayanmanın sosyal dışlanma ile ilişkisi var mıdır?” ve “Çevre tarafından önemsenmeyen ergenin, akıllı telefon bağımlısı olma riski daha yüksek midir?” soruları için yapılan analiz Tablo 4.6.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.6. ATBÖ ve SDÖ ölçeklerine ve alt boyutlarına ilişkin korelasyon tablosu

Spearman's Rho korelasyon	Dışlanma	Gündelik yaşam bozuklukları	Olumlu beklenti	Yoksunluk hissi	Sanal yönelimli ilişki	Aşırı kullanım	Dayanma	SDÖ	ATBÖ
Önemszenmeme	<i>R</i> 0,215 <i>p</i> 0,091	0,198 0,117	0,213 0,090	0,234 0,104	0,260 0,145	0,228 0,162	0,203 0,105	0,567 0,001	0,456 <0,001
Dışlanma	<i>R</i> <i>p</i>	-0,050 0,260	-0,103 0,321	-0,076 0,290	-0040 0,369	-0,297 0,030	-0,344 0,003	0,898 <0,001	-0,110 0,014
Gündelik yaşam bozuklukları	<i>R</i> <i>p</i>		0,499 0,001	0,541 0,001	0,524 0,001	0,572 <0,001	0,550 0,001	0,050 0,267	0,734 <0,001
Olumlu beklenti	<i>R</i> <i>p</i>			0,781 <0,001	0,720 <0,001	0,675 <0,001	0,539 0,001	0,023 0,601	0,832 <0,001
Yoksunluk hissi	<i>R</i> <i>p</i>				0,758 <0,001	0,734 <0,001	0,612 <0,001	0,050 0,261	0,881 <0,001
Sanal yönelimli ilişki	<i>R</i> <i>p</i>					0,725 <0,001	0,618 <0,001	0,096 0,032	0,845 <0,001
Aşırı kullanım	<i>R</i> <i>p</i>						0,690 <0,001	0,030 0,506	0,880 <0,001
Dayanma	<i>R</i> <i>p</i>							-0,019 0,676	0,802 <0,001
SDÖ	<i>R</i> <i>p</i>							0,049 0,451	

Tablo 4.7. ATBÖ ile SDÖ arasındaki ilişkiyi gösteren saçılım grafiği

ATBÖ genel ölçek puanı ile alt boyutları arasında önemli düzeyde ve pozitif yönlü korelasyon katsayıları elde edilmiştir. Yoksunluk hissi ve aşırı kullanım alt boyutları en yüksek korelasyona sahiptiler. Ayrıca alt boyutların kendi aralarında da orta ve yüksek düzeyde korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Yalnızca olumlu beklenti ve gündelik yaşam bozukluğu arasında düşük düzeyde ($r=0,499$) ilişki hesaplanmıştır. SDÖ ile alt boyutları olan önemsenmeme boyutu arasında orta düzeyde korelasyon bulunurken dışlanma boyutu ile oldukça yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur.

Ergenlerin yoksunluk hissi ile sosyal dışlanma arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($Rho=-0,076$; $p=0,290$). Sanal yönelimli ilişkiler ile ergenin sosyal dışlanma yaşama riski arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($Rho=-0,040$; $p=0,369$). Aşırı kullanım ve dayanma puanları ile sosyal dışlanma arasında düşük düzeyde ve negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir ($R=-0,297$; $p=0,030$ ve $R=-0,344$; $p=0,003$ sırasıyla). Çevresi tarafında önemsenmeyen ergenin akıllı telefon bağımlısı olma riski yüksek bulunmuştur ($R=0,456$; $p<0,001$).

4.7. Anne- Baba Eğitim Düzeyinin Bağımlılığa Etkisine İlişkin Bulgular

On birinci alt problemimiz olan “Anne-baba eğitim düzeyinin akıllı telefon bağımlılığı üzerinde etkisi var mıdır?” sorusu için yapılan analiz Tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Anne- baba eğitim düzeyinin bağımlılığa etkisine ilişkin değerler

Ölçekler	Sosyal Dışlanma	Önemsenneme	Akıllı telefon bağımlılığı
Ortalama±SS			
Anne öğrenim düzeyi			
Okur-Yazar değil (n=213)	3,00±1,20	1,60±0,92	2,39±1,20
İlköğretim (n=236)	2,87±1,19	1,59±0,89	2,32±0,93
Lise (n=44)	2,34±1,00	1,42±0,63	2,57±0,94
Önlisans (n=4)	2,87±1,32	1,55±0,85	3,43±0,26
Lisans (n=4)	2,04±0,85	1,40±0,43	2,40±0,42
<i>p</i>	0,024*	0,874	0,041*
Baba öğrenim düzeyi			
Okur-Yazar değil (n=50)	2,79±1,12	1,70±1,04	2,67±1,30
İlköğretim (n=298)	3,01±1,16	1,60±0,87	2,29±1,05
Lise (n=106)	2,58±1,24	1,44±0,79	2,47±0,96
Önlisans (n=15)	2,51±0,87	1,57±0,73	2,56±0,86
Lisans (n=26)	2,71±1,35	1,58±0,85	2,44±0,98
Lisansüstü (n=7)	3,33±1,08	1,97±1,44	2,79±0,91
<i>p</i>	0,010*	0,156	0,106

Annenin öğrenim düzeyi arttıkça ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma riski artmaktadır. Özellikle ön lisans mezunu olan annelerin çocuklarında akıllı telefon bağımlılığı diğer eğitim düzeylerine göre yüksek bulunmuştur ($p=0,041$). Ancak babanın eğitim düzeyi ile ergenin akıllı telefon bağımlısı olma riski arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p=0,106$). Annenin eğitim düzeyi arttıkça dışlanma düzeyi düşmüş ($p=0,024$), ancak önemsenneme düzeyinde anlamlı değişim olmamıştır ($p=0,874$). Buna karşın babanın eğitim düzeyi arttıkça sosyal dışlanma artmaktadır ($p=0,010$).

4.8. Okul Türüne Göre Sosyal Dışlanma ve Akıllı Telefon Bağımlılığına İlişkin Bulgular

On ikinci alt problemimiz olan “Lise türüne göre ergenin, bağımlılık düzeyinde değişme olur mu?” sorusu için yapılan analiz Tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Okul türüne göre sosyal dışlanma ve akıllı telefon bağımlılığı değerleri

Ölçekler	Sosyal Dışlanma	Önemsizlenme	Akıllı telefon bağımlılığı
Devam ettiği okul türü	Ortalama±SS		
Anadolu Lisesi (n=195)	2,78±1,14	1,53±0,80	2,35±1,00
Meslek Lisesi (n=92)	2,63±1,23	1,49±0,90	2,23±1,04
İmam-Hatip Lisesi (n=215)	3,06±1,19	1,66±0,93	2,48±1,10
<i>p</i>	0,007*	0,093	0,126

*: 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

Okul türüne göre sosyal dışlanma ve akıllı telefon bağımlılığı değerlerine bakıldığında ergenin akıllı telefon bağımlılığı ergenin devam ettiği okul türünden etkilenmemiştir ($p=0,126$). Ergenlerin devam ettiği okul türlerine göre sosyal dışlanma imam-hatip lisesi öğrencilerinde Anadolu ve Meslek liselerine göre daha yüksek bulunmuştur ($p=0,007$). Devam edilen okul türü önemsizlenme durumunu etkilememiştir.

4.9. Okul Başarı Durumuna Göre Sosyal Dışlanma ve Akıllı Telefon Bağımlılığına İlişkin Bulgular

On üçüncü alt problem olan “Okul başarı durumunun akıllı telefon bağımlılığıyla ilişkisi var mıdır?” sorusu için yapılan analiz Tablo 4.10’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10. Okul başarı durumuna göre sosyal dışlanma ve akıllı telefon bağımlılığı değerleri

Ölçekler	Sosyal Dışlanma	Önemsenmeme	Akıllı telefon bağımlılığı
Okul başarı durumu	Ortalama±SS		
Düşük (n=22)	2,97±1,26	1,94±0,90	2,40±0,98
Orta (n=263)	2,92±1,17	1,60±0,89	2,48±1,11
Başarılı (172)	2,82±1,20	1,44±0,75	2,16±0,93
Çok başarılı (n=45)	2,79±1,24	1,73±1,10	2,57±1,03
<i>p</i>	0,770	0,069	0,024*

*: 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

Okul başarı durumuna göre sosyal dışlanma ve akıllı telefon bağımlılığı değerlerine bakıldığında okullarında çok başarılı olan ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı oldukça yüksek iken (2,57±1,03 puan) okullarında “başarılı” olan ergenlerde ise akıllı telefon bağımlılığı diğer gruplara göre düşük bulunmuştur (2,16±0,93 puan). Başarı durumu düşük ve orta olan ergenlerde ise bağımlılık durumu orta düzeyde bulunmuştur (sırasıyla 2,40±0,98 ve 2,48±1,11 puan).

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanma (ostrasizm) ile ilişkisinin incelenmesi konu alınmıştır. Aynı zamanda ergenin yaşı, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, okul türü, başarı durumu, anne-baba eğitim düzeyi ve mesleği, akıllı telefonu kullanım amacı ve kullanım sıklığının akıllı telefon bağımlılığı ve sosyal dışlanma ile ilişkisine bakılmıştır. Akıllı telefon bağımlılığına ilişkin yapılan araştırmalarda, akıllı telefon bağımlılığının birçok farklı değişkenle ilişkisinin incelendiği görülmüştür. Ayrıca yapılan araştırmaların birçoğu lise ve üniversite öğrencilerine uygulandığı gözlenmiştir (71).

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine bakıldığında, öğrencilerin %45'i 11. Sınıfa devam etmektedir. Yapılan bir araştırmada ergenlerin sınıf düzeyinin akıllı telefon bağımlılığıyla ilişkisine rastlanmamıştır. Aynı çalışma kapsamında ergenlerin akıllı telefon bağımlılığının anne- baba eğitim düzeyi ve kardeş sayısı arasında anlamlı farklılaşma görülmemiştir (72). Atıcı (2017), araştırmasında sınıf düzeyine göre ergenlerin akıllı telefon bağımlılık puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar tespit etmiştir. 12. sınıfa devam eden ergenlerin akıllı telefon bağımlılık düzeyleri 11. Sınıfa devam eden ergenlerden yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde 11. sınıfa devam eden ergenlerin bağımlılık düzeyleri 10. sınıfa devam eden ergenlerden daha yüksek bulunmuştur. Bunun yanında 9. Sınıfa devam eden ergenlerin bağımlılık durumları 10 ve 11. sınıfa devam eden ergenlerden daha yüksek bulunmuştur. 9. sınıflarda bağımlılık düzeyinin daha yüksek olması, teog sınavının stresli etkisinden kurtulan öğrencilerin aile baskısının bir süreliğine azalmış olması düşünülmüştür. 10. sınıfa devam eden ergenlerin akıllı telefon bağımlılık düzeylerinin düşük olması tekrar sınav temposuna geri dönmeleri ve aile baskısına maruz kalmaları olabilmektedir. 11 ve 12. sınıflarda ergenlerde artan akıllı telefon bağımlılığı, dönemin bir etkisiyle aileye kafa tutma ve kendi kararlarını uygulama arzusundan kaynakladığı düşünülmektedir (48).

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 15 ile 18 arası değişmektedir. Yapılan bir çalışmada liseye devam eden 18 yaş grubunda bulunan ergenleri en fazla akıllı telefon kullanan grup oldukları saptanmıştır (6). Öğrencilerin yaş aralığının birbirine yakın olmasından kaynaklı bağımlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı

düşünülebilir. İsviçrede ergenlerde akıllı telefon bağımlılığıyla ilgili yapılan bir araştırmada yaş düzeyleri azaldıkça akıllı telefon bağımlılık durumunun yükseldiği görülmüştür (73). Farklı bir diğer araştırmada, akıllı telefon bağımlılığı yaş değişkenlerine göre ele alındığında çıkan sonuca göre ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının yaş değişkeniyle belirgin bir ilişkisi bulunmamıştır. Fakat yaş büyüdükçe bağımlılık riskinde artış olduğu görülmüştür. Ülkemizde, yaş ilerledikçe telefon edinme algısının baskın olması ve kullanım sıklığının artması bu durumun sebebi olarak düşünülmektedir. Yapılan literatür taramaları sonucunda akıllı telefon bağımlılığının yaş değişkenleriyle ilişkisine yönelik herhangi bir çalışmayla karşılaşılmamıştır (74).

Ailelerin aylık gelir düzeyleri genel olarak düşük bulunmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%29,1) en düşük gelir düzeyine (500-1000 TL) sahip bulunmuştur. %40,2 oranında 1001-2000 TL oranında gelir düzeyine sahip katılımcı olurken geri kalan oranda 2000 TL üzeri gelire düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında Söyler (2019), çalışmasında akıllı telefon bağımlılığının maddi durum değişkeniyle arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Başka bir çalışmada ise elde edilen sonuçlara göre kişilerin sosyoekonomik durumlarında yükselme oldukça bağımlılık düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür. Aynı şekilde benzer bir diğer araştırmada sosyoekonomik durum yükseldikçe öğrencilerin interneti daha problemli kullandıkları görülmüştür (74). Çin’de yapılan bir araştırmada aile aylık gelirleri ortalamanın üstünde olan üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlısı olma ihtimalleri daha yüksek bulunmuştur (75). Arabistan’da yürütülen bir araştırmada da aynı şekilde bu durum desteklenmiştir (76). Detaylı literatür taraması yapıldığında farklı sonuçlarla da karşılaşılmaktadır. Örneğin; ergenlerle yapılan bir araştırmada sosyoekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma ihtimalleri daha yüksek bulunmuştur (77).

Amacına göre akıllı telefon bağımlılık durumuna bakıldığında, katılımcı öğrenciler akıllı telefonu büyük oranda (%49,2) iletişim kurmak amacıyla kullandığı görülmüştür. Yapılan bir çalışmada akıllı telefon kullanım amacına göre bakıldığında sosyal medya için telefonu kullanan bireylerin bağımlılık oranının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Meral (2017), çalışmasında elde ettiği bulgulara göre akıllı telefon kullanım amacı ve akıllı telefon bağımlılığı arasında anlamlı bir fark bulmuş fakat bu farkın sosyal medya kullanım amacının akıllı telefon bağımlılığıyla arasında daha fazla olduğunu tespit etmiştir (78). Akıllı telefonların okullarda giderek daha yaygın

kullanıldığını belirten bir araştırmada, çok az öğrencinin eğitim amacıyla akıllı telefonları kullandığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu akıllı telefonları mesajlaşmak, kişisel ihtiyaçlarını karşılamak, sosyal medyayı takip etmek, fotoğraf ve video çekmek, sohbet etmek gibi ders dışı ihtiyaçları gidermek amacıyla kullandıkları gözlemlenmiştir (28). Çakır ve Oğuz (2017), araştırma sonuçlarına göre lise öğrencilerinin akıllı telefonları yoğun bir şekilde kullandıkları görülmüştür. Öğrencilerin birçoğu akıllı telefonları yanlarında olmadığında kendilerini eksik hissetmektedirler.

Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı, sosyal dışlanmışlığı etkilemekte midir? ve Sosyal dışlanma yaşamaları, akıllı telefon bağımlılığını etkiler mi? Sorusuna ilişkin yapılan analiz sonucunda, akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanmışlığı etkilemediği görülmüştür. Akıllı telefonla çok fazla zaman geçiren ergen, sanal ortamda rahatlıkla sosyal ilişki kuruyor olması sosyal dışlanma yaşamamasını sağladığı düşünülebilmektedir. Literatüre bakıldığında alt boyutları ile ilgili çalışma yapılmadığı görülmüştür. Çalışmamızın bu alanda kaynak olacağı düşünülmektedir.

Ergenlerin olumlu sosyal ilişkilerinin olması akıllı telefon kullanımını etkileme durumuna göre bakıldığında; öğrencilerin %67,6'sı akıllı telefon aracılığıyla olumlu sosyal ilişki kurarken, %32,4'ü olumlu ilişki kuramamaktadır. Olumlu sosyal ilişki kuran öğrencilerde akıllı telefon bulundurma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ergenin akıllı telefon aracılığıyla birçok kişiyle rahatlıkla iletişime geçiyor olması bu sonucu geçerli kılabilir. Ergenlerin akıllı telefon kullanım süresi arttıkça sosyal ilişki geliştirmeleri artmaktadır. Akıllı telefon, sosyal ilişki ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma sonucuna göre akıllı telefon kullanımı ve sosyal ilişki arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca akıllı telefon ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen Chan (2015), çevrimiçi iletişim ve öznel iyi oluş arasında negatif bir ilişki bulmuş, öznel iyi oluş ve sesli iletişim arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Sosyalleşmede yüz yüze iletişimin önemli bir faktör olduğu vurgulanmıştır (28). Tayvan'da lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada akıllı telefon kullanırken çok fazla zaman harcayan öğrencilerin aile ve arkadaşlarıyla zayıf ilişkiler içinde oldukları ve akademik performanslarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (79).

Ergenlerin akıllı telefon kullanım süreleri sosyal ilişki geliştirmelerini etkileme durumuna ilişkin elde edilen bulgulara göre; akıllı telefon kullanım süresi ile yeni

arkadaşlıklar kurma arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulunmuştur ($Rho=0,489$; $p=0,008$). Ergenin akıllı telefonla yeni arkadaşlıklar kurması, telefonda geçireceği sürenin de uzamasına sebep olabilmektedir. Konuya ilişkin yapılan bir çalışmanın sonucuna göre; gün içinde öğrencilerin akıllı telefon kullanım süreleri 2-6 saat arasında değişmektedir. Bu durum aşırı kullanım boyutunda ortalamanın oldukça yükselmesine neden olmaktadır (3).

Kentte yaşayan ergenlerin, kırsal alanda yaşayan ergenlere göre akıllı telefon bağımlısı olma olasılığına yönelik yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, katılımcıların %48,4'ü il merkezinde yaşarken, %33,7' ilçe merkezinde ve %16,9'u köyde yaşamaktadır. Araştırmamızda kırsal kesimde yaşayan ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma olasılığı kentte yaşayan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Kentlerde yaşayan ergenlerin sosyal aktivitelere katılma imkânlarının yüksek olması, akıllı telefon bağımlısı olma ihtimallerinin daha düşük olduğunu düşündürmektedir.

Şehir merkezinde yaşayan ergenlerin, ilçede yaşayan ergenlere göre sosyal dışlanma yaşama risklerine yönelik yapılan analiz sonucunda, il ve ilçe merkezinde yaşayan ergenlerin sosyal dışlanma yaşama riski köyde yaşayan ergenlere göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Alana ilişkin araştırmalara bakıldığında bu sonucun tam tersi sonuçlarla da karşılaşılmıştır. Özyazıcı (2018) çalışmasında şehir merkezine yaşayan ergenlerde dışlanma ihtimalinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Büyük şehirlerde yaşayan bireyler daha fazla sosyal imkânlara sahip olmaları ve ailelerinin sosyalleşmelerine fırsat vermeleri gibi nedenler ergenlerin sosyalleşme süre ve sıklığını etkilemektedir. Hayatının büyük bölümünü şehirde geçirmekte olan ergenler kırsal kesimde yaşayan akranlarına göre sosyal aktivitelere daha fazla katılırlar ve bu nedenle dışlanmaya daha çok maruz kalabilmektedirler (65).

Yoksunluk hissinin ergenin, sosyal dışlanma yaşaması ile bir ilişkisine bakıldığında, yoksunluk hissi ile sosyal dışlanma arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. Akıllı telefonu yanında olmadığında ne yapacağını bilemeyen ergenin sosyal dışlanma yaşamasıyla bir ilişkisine rastlanmamıştır. Benzer şekilde sanal yönelimli ilişkiler ile ergenin sosyal dışlanma yaşama riski arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. Bunun yanında yoksunluk hissi ve aşırı kullanım alt boyutlarının en yüksek korelasyona sahip olduğu görülmüştür. Akıllı telefon olmadan yapamayan ve sürekli akıllı telefonu yanında bulundurma ihtiyacı duyan bireylerde, akıllı telefon kullanım oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yalnızca olumlu beklenti ve gündelik yaşam bozukluğu

arasında düşük düzeyde ($r=0,499$) ilişki hesaplanmıştır. Çalışmanın ölçeklerinden bir olan SDÖ ile alt boyutları olan önemsenmeme boyutu arasında orta düzeyde korelasyon bulunurken dışlanma boyutu ile daha yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur. Olumlu beklenti, sanal yönelimli ilişkiler, yoksunluk hissi ve aşırı kullanım alt boyutları arasında yüksek düzeyde korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Alanda yapılan çalışmalar gençlerin akıllı telefonları problemlili ve çok fazla kullanmaları risk teşkil edecek boyutta hayatlarını etkilemektedir (80).

Aşırı kullanım ve dayanmanın sosyal dışlanma ile ilişkisine yönelik yapılan analiz sonucunda aşırı kullanım ve dayanma puanları ile sosyal dışlanma arasında düşük düzeyde ve negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Aşırı kullanım ve dayanmanın sosyal dışlanmayla ilişkisine rastlanmamıştır.

Çevre tarafından önemsenmeyen ergenin, akıllı telefon bağımlısı olma riskine bakıldığında, çevresi tarafında önemsenmeyen ergenin akıllı telefon bağımlısı olma riski yüksek bulunmuştur. Bir gruba ait olma ve sosyal kabul ergenlik döneminin en önemli ihtiyaçlarındandır. Bu dönemde özerklikle beraber sosyal davranışta artış olmaktadır. Ebeveynler ve öğretmenler tarafından bireye, erişkin toplumsal rolleri kazanmasına yönelik görev verilir. Birey bu görevle kendi eylemlerinin sorumluluğunu alır ve prososyal davranış kazanır. Yaşanabilecek olan olası bir dışlanma durumu karşısında bireyde ait olma ihtiyacı tehdit edilir. Bu durum bireyde saldırgan davranışlara ve duygu düzenlemede zayıflığa neden olabilmektedir. Konuya ilişkin yapılan bir araştırmada sosyal dışlanma yaşayan kişilerde, daha yüksek oranda yalnızlık, depresyon ve yetersizlik duyguları yaşadıkları görülmüştür (81). Dışlanan ergenler daha düşük sosyal kavrayışlara ve daha kısıtlı arkadaşlık ağına sahip oldukları yapılan çalışmalarda görülmektedir (82). Grup dışında tutulan ya da başkalarıyla iletişime geçmeyen bireyde ait olma ihtiyacı ve benlik değerleri tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca dışlanmanın nede olduğu bir diğer sonuç ise kişinin sosyal destekten mahrum kalmasıdır (65).

Anne- baba eğitim düzeyinin akıllı telefon bağımlılığı üzerinde etkisine bakıldığında elde edilen bulgulara göre, annenin öğrenim düzeyi arttıkça ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma riskinin arttığı görülmüştür. Özellikle ön lisans mezunu olan annelerin çocuklarında akıllı telefon bağımlılığı diğer eğitim düzeylerine göre yüksek bulunmuştur. Ancak babanın eğitim düzeyi ile ergenin akıllı telefon bağımlısı olma riski arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Yapılan bir çalışmada anne eğitim

seviyesi değişkeninin akıllı telefon bağımlılığıyla arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çağın yeni problemlerinden biri olan akıllı telefon bağımlılığıyla ilgili probleme maruz kalması sonucu annenin, bilgi yetersizliğinden kaynaklı çözüm üretmemesinden ergenin bağımlılık düzeyine etki edemediği düşünölmektedir. Literatürde annenin eğitim seviyesinin akıllı telefon bağımlılığıyla ilişkisine yönelik çalışmayla karşılaşılmamıştır. Araştırmamızdaki bulgulara göre, babaların büyük çoğunluğunu ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Ergenlerle yapılan bir çalışmada babanın eğitim seviyesiyle akıllı telefon bağımlılığı arasında anlamlı bir farklılık görölmemiştir. Anne eğitim seviyesinde olduğu gibi babanın eğitim seviyesinin, ergenin akıllı telefon bağımlılığına etki etmemesinin sebebi akıllı telefonun, bulunduğumuz zamanın yeni bir problemi olması ve babaların bu konudaki bilgilerinin yetersiz olması düşünölebilir. Alana ilişkin yapılan literatür taramalarında baba eğitim seviyesinin akıllı telefon bağımlılığıyla ilgisine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır (91). Çeşitli araştırmalarda ATBÖ aritmetik ortalamalarının anne-baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı sonuçlar bulunmamıştır (92). Göktaş (2019), araştırmasında akıllı telefon bağımlılığı ile anne-baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit etmiştir. Anne-baba eğitim düzeyinde yükselme oldukça akıllı telefon bağımlılık oranında düşme görölmüştür. Annenin eğitim düzeyi arttıkça dışlanma düzeyi düşmüş ($p=0,024$), ancak önemsenmeme düzeyinde anlamlı değişim olmamıştır. Buna karşın babanın eğitim düzeyi arttıkça sosyal dışlanma artmaktadır. Annenin eğitim düzeyi çocuk eğitimine doğrudan yansımaktadır. Bu durumda anne eğitim düzeyi arttıkça çocuğun sosyal dışlanmaya maruz kalma riskinin düşebileceği düşünölmektedir. Yapılan bir araştırmada maddi yoksunluk hissi yaşayan bireylerde sosyal dışlanmışlık düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Eğitim düzeyi değişkeni ile maddi yoksunluk ve sosyal katılımcılık boyutlarında daha az sosyal dışlanmışlık görölmektedir. Kişinin eğitim düzeyi attıkça dışlanmışlık düzeyi düşmektedir (61). Arkadaşları tarafından kabul gören ergen, önemsendiğine inanır. Sosyal çevre kabulünün önemli hissedildiği bu dönemde ergen kabul görmek amacıyla davranışlarını düzenleme eğilimine olabilmektedir. Daha fazla önemsenmek için sahte benlik geliştirebilir (65).

Lise türüne göre ergenin, bağımlılık düzeyinde değişmeye yönelik yapılan analiz sonucuna göre, ergenlerin devam ettiği okul türlerine göre sosyal dışlanmışlık imam-hatip lisesi öğrencilerinde Anadolu ve Meslek liselerine göre daha yüksek bulunmuştur. Okul türü en yüksek oranda (%42,8) imam-hatip lisesi olmuştur, sonra sırasıyla

Anadolu Lisesi (%39,0) ve Meslek lisesi (%18,1) gelmiştir. Yapılan bir araştırmada okul türüne göre analiz yapıldığında Anadolu liselerinde akıllı telefon bağımlılığı oranı diğer liselere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Literatürde bu çalışmayı destekleyen benzer araştırmalar da bulunmaktadır (78).

Okul başarı durumunun akıllı telefon bağımlılığıyla ilişkisine yönelik yapılan analiz sonucunda, okullarında çok başarılı olan ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı oldukça yüksek iken ($2,45 \pm 1,09$ puan) okullarında “başarılı” olan ergenlerde ise akıllı telefon bağımlılığı diğer gruplara göre düşük bulunmuştur. Alan yazı incelemesi yapıldığında bu konuyla ilgili farklı sonuçlarla karşılaşılabilir. Örneğin; bir araştırmada liselerde akıllı telefonla okula gelmenin yasak olmasına rağmen, öğrencilerin birçoğu okula telefonla gelmekte, ders sırasında sosyal ağda çevrimiçi dolanmakta ve sık sık mesaj kontrolü yaptıkları görülmektedir. Bu gibi sebepler doğrultusunda aşırı telefon kullanan bireylerde okul başarısızlığının yüksek olduğu düşünülebilmektedir (83, 71). Akıllı telefon kullanımıyla akademik başarısızlık arasındaki ilişkiyi ele alan İspanyol lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, bu iki unsur arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (84, 82). Kore’de yapılan bir araştırma bu çalışmayı destekleyecek niteliktedir. Mobil telefon kullanımı ve akademik performans arasındaki ilişkiye bakılan bir araştırmada negatif ilişki tespit edilmiştir. Mobil telefonlarla çok zaman geçiren bireylerin akademik başarısının düşük olduğu görülmüştür (85). Lee ve Lee (2017), yürüttükleri çalışmada benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Akademik başarısı düşük olan bireylerin akıllı telefon bağımlılık düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Akademik başarısı zayıf olan öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı, akademik başarısı iyi ve çok iyi olan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Genel olarak yapılan araştırmalarda akıllı telefon bağımlılık düzeyi yüksek olan bireylerde akademik başarı düzeyi düşük bulunmuştur. Çalışmamızda bu durumun tersi bir sonuçla karşılaşılmasının nedeni, ölçekte öğrencinin akademik başarı durumunu kendisinin belirlemiş olması sonucunda objektif bir işaretleme yapmaması olabilir. Elmas, Kete, Hızlısoy ve Kumral (2015), yürüttükleri çalışmada araştırmamızla benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Akademik başarı durumunun akıllı telefon kullanımıyla ilişkisinin olmadığı sonucunu elde etmişlerdir. Uzun süre telefon görüşmesi yapan öğrencilerin başarı durumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır (86).

Dışlanan bireylerin dışlanmayanlar tarafından sosyal yönden yetersiz ve beceriksiz olarak nitelendirildiği bir araştırmada dışlanan ergenlerin akademik olarak

daha düşük akademik başarıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu kişiler daha düşük sınıf faaliyetlerine katılım göstermektedirler. Maruz kaldığı herhangi bir dışlanma durumu ergeni olumsuz yönden etkilemektedir. Dışlanma, reddedilme ve yok sayılma durumlarına uzun süre maruz kalan ergen, mücadele gücünü kaybetmekte ve kendine verdiği değer azalmaktadır (81). Bu durum karşısında birey, kendi kabuğuna çekilmekte, dış dünyadan kendini soyutladığı düşünülmektedir.

Ankette en fazla katılım görülen maddeler sırasıyla “Akıllı telefon kullanırken keyifli veya heyecanlı hissederim, Akıllı telefon kullanırken rahat ya da sakin hissederim ve her zaman akıllı telefon kullanma süremi azaltmam gerektiğin düşünürüm” olmuştur. Akıllı telefon bulundurma durumu ve bağımlılık düzeylerinin tespit edildiği bir araştırmada, katılımcı öğrencilerin yarıya yakını her gün yaklaşık bir saatten az telefon kullanmakta diğerleri ise yaklaşık 2-3 saatte bir akıllı telefonlarını kontrol etmektedirler. Kullanım amaçlarına bakıldığında çoğunluk akıllı telefonu iletişim kurmak amacıyla kullanmaktadırlar. Diğer seçenekler sırasıyla “oyun oynama”,

“müzik/radyo dinleme” ve “İnternette bilgi arama” gibi işlemler şeklindedir (88)12. Bir diğer çalışma sonucuna göre ise öğrenciler akıllı telefonları sosyal ağlara girmek amacıyla kullanmaktadırlar (3). En az düzeyde katılım gösterilen maddeler ise sırasıyla “Akıllı telefonumu kullanmamak yakın bir arkadaşımı kaybetmek kadar acı verici olurdu, Akıllı telefona aracılığı ile edindiğim arkadaşlarımdan beni gerçek hayattaki arkadaşlarımdan daha iyi anladıklarını düşünürüm ve Twitter veya Facebook'taki diğer insanlar arasındaki konuşmaları kaçırmamak için sürekli olarak akıllı telefonumu kontrol ederim” olmuştur.

Araştırmada yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara doğrultusunda gerekli olan işleri yapmadan önce ilk olarak telefon ile ilgilenen katılımcıların oranı %19,7'dir. Katılımcıların yarıdan fazlası (%55,6) ara sıra ilk olarak telefona bakmaktadır. %24,7 oranında ise yapılması gereken işlerden önce ilk olarak telefona bakmamaktadır. Yapılan bir çalışmada liseye devam eden öğrencilerin uyanır uyanmaz akıllı telefonlarını kontrol etme durumuna göre analiz yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Uyanır uyanmaz akıllı telefonu kontrol eden ergenlerin bağımlılık oranı diğerlerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Literatürde uyanır uyanmaz akıllı telefonu kontrol etme değişkenini ele alarak yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır (78). Günümüzde akıllı telefon kullanan birçok birey sabah uyanır uyanmaz yaptığı ilk iş akıllı telefonunu kontrol etmek ve gece yatmadan önce de son

olarak yine aynı işlemi tekrar etmektedir (87). Aynı şekilde katılımcı öğrencilerin %28,7'si ailesi ile %21,9'u arkadaşları ile boş vakitlerini geçirdikleri tespit edilmiştir. Boş saatlerinde internet ile vakit geçiren öğrencilerin oranı %20,9 olmuştur. Yapılan bir araştırmada boş zamanını sosyal medya ile geçiren öğrencilerde akıllı telefon bağımlılığının daha fazla olduğu tespit edilmiştir (78).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, ergenlik dönemindeki bireylerin akıllı telefon bağımlılık durumunun sosyal dışlanma ile ilişkisini incelemek amacıyla yürütülmüştür. Sosyal dışlanmanın akıllı telefon bağımlılığına neden olması ve yaşanan akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanmaya neden olmasına yönelik inceleme yapılmıştır. Çevresi tarafından görmezden gelinen bireylerin akıllı telefon kullanma sıklıkları incelenmiş, aynı zamanda ergenin yaşı, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, okul türü, başarı durumu, anne-baba eğitim düzeyi ve mesleği, akıllı telefonu kullanım amacı ve kullanım sıklığının akıllı telefon bağımlılığı ve sosyal dışlanmayla ilişkisine bakılmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu akıllı telefon kullanırken keyifli ve heyecanlı hissetmektedirler. Ayrıca her zaman akıllı telefon kullanma sürelerini azaltmaları gerektiğini düşünmektedirler. Yine katılımcıların büyük çoğunluğu akıllı telefonu düşündüklerinden daha uzun süre kullanmaktadırlar. Ulaşılan sonuçlara göre; ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının sosyal dışlanmayla ilişkisi bulunmamıştır. Akıllı telefon bağımlılığının, sosyal dışlanmışlığı etkilemediği ve aynı sosyal dışlanmanın akıllı telefon bağımlılığı üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Olumlu sosyal ilişki kuran öğrencilerde akıllı telefon bulundurma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. Kırsal kesimde yaşayan ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma olasılıklarının kentte yaşayan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Araştırmaya dâhil olan ergenlerin yoksunluk hissi ile sosyal dışlanma arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. ATBÖ alt boyutu olan sanal yönelimli ilişkiler ile ergenin sosyal dışlanma yaşama riski arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Çevresi tarafında önemsenmeyen ergenin akıllı telefon bağımlısı olma riskinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyine göre bağımlılık durumlarına bakıldığında; annenin öğrenim düzeyi arttıkça ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma riskinin arttığı görülmüştür. Ancak babanın eğitim düzeyi ile ergenin akıllı telefon bağımlısı olma riski arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Annenin eğitim düzeyi arttıkça dışlanma düzeyi düşmüş, ancak önemsenmeme düzeyinde anlamlı değişim olmamıştır. Buna karşın babanın eğitim düzeyi arttıkça sosyal dışlanmanın arttığı tespit edilmiştir. Ergenin akıllı telefon bağımlılığı devam ettiği okul türünden etkilenmemiştir. Fakat ergenlerin devam ettiği okul türlerine göre sosyal dışlanmışlık imam-hatip lisesi öğrencilerinde Anadolu ve Meslek liselerine göre daha yüksek bulunmuştur. Okul başarı durumuna göre

bakıldığında; okullarında çok başarılı olan ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı oldukça yüksek iken okullarında “başarılı” olan ergenlerde ise akıllı telefon bağımlılığı diğer gruplara göre düşük bulunmuştur. Başarı durumu düşük ve orta olan ergenlerde ise bağımlılık durumu orta düzeyde bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir;

- Günümüzde ergenler için en büyük risk teşkil eden durumlardan biri akıllı telefon bağımlılığıdır. Okullarda akıllı telefon bağımlılığını azaltmaya yönelik kurs, eğitim, seminer vb. gibi programlar düzenlemelidir.
- Akıllı telefon zararlarını kapsayan kamu spotları topluma sunulabilir.

Aile içi bağları güçlendirilecek, örnek ebeveyn duruşu sergilemek amacına yönelik ailelere eğitim verilebilir.

- Kent dışında yaşayan ergenleri sosyal aktivitelere yönlendirecek projelere ağırlık verilebilir.
- Araştırma sonucuna göre babanın eğitim düzeyi arttıkça ergenin sosyal dışlanma yaşama riski artmaktadır. Bu durumu inceleyen bir çalışma yapılabilir.
- Okul başarısı yüksek olan ergenin akıllı telefon bağımlılığının yüksek olma durumuna yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Annenin öğrenim düzeyi arttıkça ergenlerin akıllı telefon bağımlısı olma riski arttığı tespit edilmiştir. Daha geniş bir örneklem grubuyla bu durum araştırılabilir.
- Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığını ele alan nitel bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKLAR

1. Tüzüntürk S. Uyum analizi kullanarak y kuşağı akıllı telefon kullanıcılarının tüketici davranışlarının anlaşılması: Bursa örneği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 2017, 39(1): 257-80.
2. Aktaş H, Yılmaz N. Üniversite gençlerinin yalnızlık ve utangaçlık unsurları açısından akıllı telefon bağımlılığı. *IJSSER* 2017, 3: 85-100.
3. Minaz A. Bozkurt Ö. Üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılık düzeylerinin ve kullanım amaçlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi1. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2017, 9(21): 268-86.
4. Şata M. Karip F. Akıllı telefon bağımlılığı ölçeği-kısa versiyonunun ergenler için Türk kültürüne uyarlanması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 2017, 6(4): 426-40.
5. Canoğulları Ö. İnternet Bağımlılık Düzeyleri Farklı Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik İhtiyaçlarını, Sosyal Kaygılarını ve Anne-Baba Tutum Algılarının İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksel Lisan Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2014.
6. Çakır Ö. Oğuz E. lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişki. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2017, 13(1): 418-29
7. Durak H. Seferoğlu S. Ortaokul öğrencilerinin akıllı telefon kullanımları ve bağımlılık düzeyleriyle ilgili bir inceleme. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama* 2008, 8(1): 31-5.
8. Sapançalı F. Avrupa Birliği'nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum dergisi* 2005, 6: 51-106.
9. Walker A. Walker C. *İngiltere Bölünmüş: 1980 ve 1990'larda Sosyal Dışlanma Büyümesi (Yoksulluk yayını)* ,1. Baskı. İstanbul, Çocuk Yoksulluğu Eylem Grubu, 1997: 118.
10. Şahin T. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.

11. Akın A, Uysal R, Akın Ü. Ergenler için ostrasizm (sosyal dışlanma) ölçeğinin Türkçe 'ye uyarlanması. *KEJ* 2015, 24: 895-904.
12. Keser H. Çetinkaya L. Sosyal dışlanmanın internet bağımlılığı üzerindeki etkisi. *TOJQI* 2013, 4(2): 1-12.
13. Kim H. Exercise rehabilitation for smartphone addiction. *JER* 2013, 9 (6): 18-9.
14. Kwon M. Kim D-J. Cho H. Yang S. The smartphone addiction scale: Development and validation of a short version for adolescents. *PLOS ONE* 2013,8(12): 71-83.
15. Yıldırım, M. Ergenlerde İnternet Bağımlılığının Obezite ve Benlik Saygısı İle İlişkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, 2016.
16. Özyazıcı K. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın, Arkadaşlık Kalitesi Ve Sahte Kimlik Açısından İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2018.
17. Köroğlu E. *DSM-IV Tanı Ölçütleri*. 2. Baskı, Ankara, Hekimler Yayınlar Birliği, 2001: 186
18. Yıldız M. *Psikiyatri Hastalıklarının Tanımlanması ve Sınıflandırılması El Kitabı*, 4. Baskı (DSM-V). Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 2013.
19. Tohumcu MU. İnternet ve Akıllı Telefon Bağımlılığı İle Benlik Saygısı ve Yalnızlık Arasındaki İlişkinin Çeşitli Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2018.
20. Fidan H. Mobil Bağımlılık Ölçeği'nin geliştirilmesi ve geçerliliği; bileşenler modeli yaklaşımı. *The Turkish Journal On Addictions* 2016, 3(3): 433-69.
21. Ay S. İletişim Araçları Kullanımının Yarattığı Bağımlılığın Sosyal İzolasyon Üzerindeki Etkisi Cep Telefonu Kullanıcıları Üzerinde Bir Araştırma. Uzmanlık Tezi, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, İzmir, 2013.
22. Ünal MH. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılık Düzeylerinin Belirlenmesi. Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2015.

23. Atkinson AB. Hills J. Exclusion , Employment and opprtunity. *Center for Analysis of Social Exclusion* 1998, 1: 4
24. Marlatt G. Donovan D. Kivlahan D. Addictive behaviors: Etiology and treatment. *Annual Review Of Psychology* 1988, 39(1), 223-52.
25. Işık M. Kaptangil İ. Akıllı telefon bağımlılığının sosyal medya kullanımı ve beş faktör kişilik özelliği ile ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerinden bir araştırma. *İTOBİAD* 2018, 7(2): 695-717
26. Griffiths M. Does internet and computer “addiction” exist? Some case study evidence. *Psychology and Behavior* 2000, 3(2): 211-9.
27. Yıldırım S. Ergenlerin Öznel İyi Oluş ve Anne Baba Tutumları İle Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2018.
28. Yiğit YE. Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığının Yalnızlık Üzerine Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Biruni Üniversitesi, 2019.
29. Uzgören E. Şentürk M. Yiğit Ü. Üniversite öğrencilerinin cep telefonu talebinde israfa yönelik davranışlarının analizi - Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama-. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2013, 18(1): 29-44.
30. TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları. http://www.tuik.gov.tr/preHaberBultenleri.do?id=13569_5 Ocak 2020.
31. Taylan H. Yükseköğrenim öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığı. *ICQH* 2016, 12: 24-5.
32. TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları 2019. <https://m.bianet.org/bianet/ekonomi/212294-turkiye-de-internet-kullanim-orani-yuzde-75-3> 6 Ocak 2020.
33. Demirci K. Orhan H. Demirdas A. Akpınar A. Sert H. Validity and reliability of the Turkish version of the smartphone addiction scale in a younger population. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni (Bulletin of ClinicalPsychopharmacology)* 2014, 24(3): 226-34.

34. Young K. İnternet addiction; the emergence of new clinical disorder. *Cyber Psychology & Behavior* 1996, 1: 237-44.
35. Yılmaz G. Şar A. Civan S. Ergenlerde mobil telefon bağımlılığı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *OJTAC* 2015, 2: 20-37.
36. Özgökçeler S. Sosyal Dışlanma Sorunsalı ve Engellilerin Sosyal Politikası Bağlamında Değerlendirilmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, 2006.
37. Silver H. Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of social exclusion. Social exclusion: Rhetoric, reality, responses, ed: Gerry Rodgers vd, *ISTITUTE* 1995, 2: 57-80.
38. Sarıgül U. Psikoloji Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılığı Düzeyleri İle Beğenilme Arzusu ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İzmir Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Çağ Üniversitesi, 2019.
39. Silver H. Social exclusion and social solidarity. three paradigms. *International Labour Review* 1994,133(5-6): 531-78.
40. Darıyemez M. Sosyal Dışlanma Bağlamında Engellilerin Çalışma Hayatından Soyutlanması; Antalya Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Yüksek lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012.
41. Kalaycı H. Yetiştirme Yurtlarındaki Çocuklarda Sosyal Dışlanma Riski (Tokat ve Turhal Örneği). Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2007.
42. Atkinson R. Davoudi S. Social exclusion and the british planning system. *Planning Practice & Research* 1999, 14: 225-36.
43. Gökbayrak Ş. Sosyal Dışlanma Sorunsalına Türkiye Düzleminde Geliştirilen Model Uygulamalar: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Faaliyetleri, <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=43> 17 Aralık 2006.
44. Gökyay C. Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Sosyal Dışlanma Sorunu ile Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü: İŞKUR İçin Model Önerisi, Çalışma ve Sosyal

Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2014.

45. Derin M. Madde Bağımlısı Bireylerin Sosyal Dışlanma Algıları: Ankara AMATEM Örneği. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Yüksek lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2017.
46. Bhalla A, Lapeyre F. Social Exclusion: Towards an analytical and operational framework. *Development and Change* 1997, 28(3): 44-7.
47. Castillo YD. Isabel. A comparative approach to social exdusion. *İLR* 1994, 133(5-6): 613-33.
48. Atıcı ÖB. Ergenlerin Akıllı Telefon Bağımlılığı ve Kontrol Hissi Düzeyleri Arasında İlişkinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, 2017.
49. Taratanoğlu Ş. Sosyal dışlanma: küreselleşme perspektifinden bir kavramsallaştırma çabası. *Sosyoloji konferansları dergisi* 2010, 42: 1-13.
50. Yıldırım L. Sosyal Dışlanma Karşısında Eşcinsel Kimliğin Kurulumu. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, 2016.
51. Wagle U. Rethinking poverty: definition and measurement, *IJSRM* 2002, 54(171): 155-65.
52. Selim S. Çomuk P. Yoksunluk yaşayan bireyler sosyal dışlanmaya maruz kalır mı? Türkiye örneği. *IJSR* 2017, 3(3): 1043.
53. Blackhart GC, Nelson BC, Knowles ML, Baumeister RF. Rejection elicits emotional reactions but neither causes immediate distress nor lowers self-esteem: A meta analytic review of 192 studies on social exclusion. *PSPR* 2009, 13: 269-309.
54. Soylu B. Psikolojik ve Sosyal Dışlanma İle Sosyal Reddedilme Kavramları Arasındaki Farklılıkların Saldırganlık Temelinde İncelenmesi Cinsiyet, Bağışlayıcı Kişilik ve Negatif Duygulanımın Rolü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2010.

55. Çelik A. Şahin E. Ötekilerin hiyerarşisinde kültürel ve sınıfsal karşılaşmalar: Kürt toplumunda çingene algısı ve sosyal dışlanma pratikleri. *Toplum ve Kuram Dergisi* 2012, 32: 6-7
56. Burchardt T. Le Grand J. Piachaud D. Degrees of Exclusion: Developing a Dynamic, Multidimensional Measure *GSDRC* 2002, 3: 126-7.
57. Şenol E. İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkileri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Doktora tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2010.
58. Öztosun A. Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek ve Sosyal Dışlanma Deneyimlerinin İnternet Bağımlılığını Yordayıcılığı. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2018.
59. Silver H. Miller SM. Social exclusion, the european approach to social disadvantage. *PRRAC* 2003, 2(2): 37-51.
60. Çakır Ö. Sosyal Dışlanma. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2002, 4 (3).
61. Bayram N. Aytaç S. Sam N. Aytaç M. Yaşam tatmini ve sosyal dışlanma, iş, güç. *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları ISGUC Dergisi* 2010, 12: 4.
62. Bölükbaşı B. Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2008.
63. ŞENER Ü. Kadın yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi* 2012, 36(4): 51-67.
64. Seyyar A. Sosyal siyaset açısından yoksulluğa karşı mücadele. *Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği* 2003,1(1): 45.
65. Özyazıcı K. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın, Arkadaşlık Kalitesi ve Sahte Kimlik Açısından İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2018.
66. Leary MR. Baumeister RF. The nature and function of self-esteem: sociometer theory. *APA PsycNET* 2000, 32: 1-62.

67. Karasar N. *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*, 12. Baskı. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004: 165.
68. Özhan Çaparlar C. Dönmez A. Bilimsel araştırma nedir, nasıl yapılır? *TJAR* 2016, 44: 212-8.
69. Büyüköztürk Ş. Kılıççakmak E. Akgün ÖE. Karadeniz Ş. Demirel F. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 21. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2016: 177.
70. Seçer İ. *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi Analiz ve Raporlaştırma*, 3.Baskı. Ankara, Anı Yayınları, 2017: 56.
71. Görür B. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ve Sosyal Kaygıları ile Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2019.
72. Güneş E. Zorbalık Eğilimi, Duygusal Özerklik ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2018.
73. Haug S. Castro RP. Kwon M. Filler A. Kowarsch T. Schaub MP. Smartphone use and smartphone addiction among young people in Switzerland. *Journal of Behavioral Addictions* 2015, 4(4), 299–307.
74. Söyler İ. Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığı İle Kendilik Algısı Ve Okula Bağlanma Arasındaki İlişki. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2019.
75. Yang YS. Yen JY. Ko CH. Cheng CP. Yen CF. The association between problematic cellular phone use and risky behaviors and low self-esteem among Taiwanese adolescents. *BMC Public Health* 2010, 10: 217-8
76. Aljomaa SS, Qudah MF, Bursan I. Abduljabbar A. Smartphone addiction among university students in the light of some variables. *Computers in Human Behavior* 2016, 61: 155-64.
77. Koivusilta LK. Lintonen TP. Rimpela AH. Orientations in adolescent use of information and communication technology: A digital divide by sociodemographic background, educational career, and health. *SAGE Journals* 2007, 35(1): 95-103.

78. Göktaş H. Lise Öğrencilerinin Akıllı Telefon Bağımlılığı, Mobil Telefon Yoksunluğu Korkusu (Nomofobi) ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019.
79. Yen C. Tang T. Yen J. Lin H. Huang C. Liu S. Symptoms of problematic cellular phone use, functional impairment and its association with depression among adolescents in southern taiwan, *Journal of Adolescence* 2009. 32: 863-73.
80. Gezgin DM. Hamutoğlu NB. Samur Y. Yıldırım S. Genç nesil arasında yaygınlaşan bir bağımlılık: Akıllı telefon bağımlılığının cinsiyet, akademik başarı ve mobil oyun oynama değişkenleri açısından incelenmesi. *ETKU* 2018, 8(2): 216-7.
81. Büyükcebeci A. Ergenlerde Sosyal Dışlanma, Yalnızlık ve Okul Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişki: Empatik Eğilimin Aracı Rolü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2017
82. Geiger B. Fischer M. Will words ever harm me?: Escalation from verbal to physical abuse in sixth-grade classrooms. *JIV* 2006, 21: 337-57.
83. Gümüş İ. Örgen C. Ön lisans öğrencilerinin akıllı cep telefon kullanmalarının başarı ve harcama düzeylerine olası etkileri üzerine bir çalışma, *ISCAT* 2015, 1: 311-5.
84. Sánchez-Martínez M. Otero A. Factors associated with cell phone use in adolescents in the community of madrid (spain). *CyberPsychology & Behavior* 2009, 12: 131-7
85. Lepp A. Barkley J. Karpinski A. The relationship between cell phone use, academic performance, anxiety and satisfaction with life in college students. *Computers in Human Behavior* 2014, 31: 343-50.
86. Elmas O. Kete S. Hızlı S. ve Kumral HN. Teknolojik cihaz kullanım alışkanlıklarının okul başarısı üzerine etkisi. *SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi* 2015, 6(2): 49-54.
87. Lee YK. Chang CT. Lin Y. Cheng ZH. The dark side of smartphone usage: psychological traits, compulsive behavior and technostress. *Computers in Human Behavior* 2014, 31: 373-83.

88. Arısoy Ö. İnternet bağımlılığı ve tedavisi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 2009, 1: 55-67.
89. Aydın İE. Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımları üzerine bir araştırma: Anadolu Üniversitesi örneği. *SUSBED* 2016, 35: 373-86.
90. Karasar N. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 15. Baskı. Ankara, Nobel Yayınevi, 2007: 76.
91. Süler M. Akıllı Telefon Bağımlılığının Öznel Mutluluk Düzeyine Etkisinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2016.
92. Çetinkaya S. Algılanan Anne Baba Tutumlarının Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığı ile İlişkisinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitim Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Sabahattin Zam Üniversitesi, 2019.

EKLER

EK-1. Özgeçmiş

I. Bireysel Bilgiler

Ad Soyadı : Aynur BAĞIR
Doğum Yeri ve Tarihi : Diyarbakır- 1993
Uyruğu : T.C.
İletişim Adresi : Gevran caddesi, Öğretmenler Sokak, Elaltunkara

1 apt. Kat:3 No:8 Ofis/Diyarbakır

E-posta : *aynurbag@gmail.com*

II. Eğitim Bilgileri

Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Bölümü (2012-2016)

Yüksek Lisans: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı (2017 – Devam)

III. Mesleki Bilgiler

Diyarbakır Çınar Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmeni (2016- Devam).

IV. Ulusal ve Uluslararası Katıldığı Kongre ve Sempozyum Bildirileri

V. Sertifikalar

Cattel Zeka Testi, Peabody Resim Kelime Testi, AGTE Ankara Gelişim Tarama Envanteri, Metropolitan Okul Olgunluğu Testi, A1 Düzey İngilizce Sertifikası. Resim Kursu Sertifikası, Kişisel Gelişim Kursu sertifikası, II. Ulusal Çocuk Gelişimi Öğrenci Kongresi.

EK-2. Etik Kurul Onayı 1

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU (Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu)																		
Oturum Tarihi	Oturum Sayısı	Karar Sayısı																
02.04.2019	7	2019/7-23																
Karar No: 2019/7-23 Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu 02.04.2019 tarihinde Tıp Fakültesi Etik Kurul Salonunda toplandı. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Prof. Dr. Hatice Birgül CUMURCU'nun, sorumlu araştırmacı olduğu; Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Çınar/Diyarbakır Öğrenci Aynur BAĞIR'ın, yardımcı araştırmacı olduğu; "Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığının (Ostrasizm) Sosyal Dışlanma İle İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışması Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından uygun olup-olmadığı hususundaki başvurusuna ilişkin rapörtör raporu görüşüldü. Çalışma Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından değerlendirildiğinde; çalışmanın <u>etik açıdan uygun olduğuna</u>; oy birliği ile karar verilmiştir. 05.05.2019 <i>Kadriye Yılmaz</i> Etik Kurul Sekreteri																		
<table border="1"><tr><td>Prof. Dr. Osman CELBİŞ Etik Kurul Başkanı</td><td>KATILDI</td><td></td><td></td></tr><tr><td>Prof. Dr. Kadir ERTEM Etik Kurul Başkan Yrd. (Vekil)</td><td></td><td>Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ Etik Kurul Üyesi</td><td>KATILMADI</td></tr><tr><td>Prof. Dr. Cemşit KARAKURT Etik Kurul Üyesi</td><td></td><td>Prof. Dr. Yüksel SEÇKİN Etik Kurul Üyesi</td><td></td></tr><tr><td>Prof. Dr. Sermin TİMUR TAŞHAN Etik Kurul Üyesi</td><td></td><td>Prof. Dr. Barış OTLU Etik Kurul Üyesi</td><td>KATILMADI</td></tr></table>			Prof. Dr. Osman CELBİŞ Etik Kurul Başkanı	KATILDI			Prof. Dr. Kadir ERTEM Etik Kurul Başkan Yrd. (Vekil)		Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ Etik Kurul Üyesi	KATILMADI	Prof. Dr. Cemşit KARAKURT Etik Kurul Üyesi		Prof. Dr. Yüksel SEÇKİN Etik Kurul Üyesi		Prof. Dr. Sermin TİMUR TAŞHAN Etik Kurul Üyesi		Prof. Dr. Barış OTLU Etik Kurul Üyesi	KATILMADI
Prof. Dr. Osman CELBİŞ Etik Kurul Başkanı	KATILDI																	
Prof. Dr. Kadir ERTEM Etik Kurul Başkan Yrd. (Vekil)		Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ Etik Kurul Üyesi	KATILMADI															
Prof. Dr. Cemşit KARAKURT Etik Kurul Üyesi		Prof. Dr. Yüksel SEÇKİN Etik Kurul Üyesi																
Prof. Dr. Sermin TİMUR TAŞHAN Etik Kurul Üyesi		Prof. Dr. Barış OTLU Etik Kurul Üyesi	KATILMADI															

EK-3. Milli Eğitim Anket Uygulama İzin Onayı

T.C.
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 30769799-604.02-E.16802710
Konu : Araştırma İzni (Aynur BAĞIR)

12.09.2019

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22/08/2017 tarih ve 12607291 sayılı 2017/25 Nolu Genelgesi
b) İnönü Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 20.05.2019 tarih ve 9683 sayılı yazısı.

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Aynur BAĞIR'ın "Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığının (Ostrasizm) Sosyal Dışlanma ile İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasını İlimiz Çınar İlçesi ve Yenişehir İlçesine bağlı Anadolu Liselerinde uygulama isteği ilgi (b) yazıda belirtilmektedir.

Söz konusu araştırma çalışmasının kurum müdürlerinin gözetiminde ve sorumluluğunda gönüllülük esasına bağlı olarak, 2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde eğitim öğretileri aksatmayacak şekilde yapılması uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Enver ÇELİKTEN
Müdür Yardımcısı

OLUR
<...>

Doç. Dr. Feysel TAŞÇIER
İl Millî Eğitim Müdürü

Eki:

- 1-Araştırma Değerlendirme Formu
- 2-Tez Önerisi
- 3- Anket Çalışması

Adres: Şehitlik Mahallesi, Mehmet Akif Ersoy Biv. Eski Eğitim
Fakültesi, 21010 Şehitlik / Yenişehir/Yenişehir/Diyarbakır
Elektronik Ağ:
e-posta: stratejigelistirme21@meh.gov.tr

Bilgi için: Yeşim YALİ

Tel: 0 (412) 322 22 35
Faks: 0 (412) 322 22 48

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden cb21-50f3-3909-a978-2ee5 kodu ile teyit edilebilir.

EK-4. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni

Arş.Gör.Dr. Mehmet ŞATA <mehmetwsata@gmail.com>

Alıcı: ben ▼

Ölçek ektedir sayın hocam calismanizda kolayliklar dilerim

9 May 2019 Per 20:47 tarihinde aynur bağır <aynurbag@gmail.com> şunu yazdı:
bu adrese ölçeği gönderebilirsiniz

W 0_ölçek.docx

EK-5. Ergenler İçin Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği Kullanım İzni

ÖLÇEK KULLANMA ➡

aynur bağır

Merhabalar ben Malatya İnönü Üniversitesinde Çocuk Gelişimi bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. alanımda yapacağım yüksek lisans tez araştırmam için " Ergenler

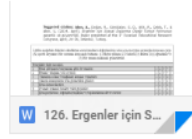

Ahmet Akın <aakin@sakarya.edu.tr>

Alıcı: ben

Bu ileti silindi. [İletiyi geri yükle](#)

9 Nis 2018 Pzt 22:53 tarihinde aynur bağır <aynurbag@gmail.com> şunu yazdı:

Yanıtla

Yönlendir

EK-6. Öğrenci Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:

Sınıfınız:

Okulunuz:

Kardeş Sayısı: 1 () 2 () 3 () 4 ve daha fazla ()

Kiminle yaşıyorsunuz: ☐ Aileyle ☐ Yurtta ☐ Akrabanın yanında ☐ Diğer

Nerde yaşıyorsunuz: ☐ İl merkezi ☐ İlçe ☐ Köy ☐ Diğer

Anne Öğrenim Düzeyi: ☐ Okur-Yazar değil ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü

Baba Öğrenim Düzeyi: ☐ Okur-Yazar değil ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü

Annenin Çalışma Durumu: ☐ Memur ☐ İşçi ☐ Çiftçi ☐ Serbest Meslek ☐ Ev Hanımı ☐ Emekli ☐ Diğer

Babanın Çalışma Durumu: ☐ Memur ☐ İşçi ☐ Çiftçi ☐ Serbest Meslek ☐ Çalışmıyor ☐ Emekli ☐ Diğer

Aile Aylık Geliri: ☐ 500-1000 tl ☐ 1001-1500 tl ☐ 1501-2000 tl ☐ 2001-3000 tl ☐ 3000-4500 tl ☐ 4500 tl ve üzeri

Akıllı telefon bulundurma durumu: ☐ Var ☐ Yok

İnternet erişimini nasıl sağlıyorsunuz?

- ☐ Evdeki internetten bağlanıyorum.
☐ Akıllı telefon aracılığıyla internete bağlanıyorum.
☐ Arkadaşlarımın telefonlarından yararlanıyorum.
☐ İnternet kafeye gidiyorum.
☐ Diğer

Akıllı telefonu en çok ne amaçla kullanıyorsunuz:

- ☐ Sosyal medyayı takip etmek
☐ İletişim kurmak
☐ Diğer

Akıllı telefonları ne sıklıkla kullanıyorsunuz:

- ☐ Hiçbir zaman ☐ Zaman zaman ☐ Sık sık
☐ Çoğu zaman ☐ Her zaman

Akıllı telefon aracılığıyla yeni arkadaşlıklar kuruyor musunuz : Evet ☐ Hayır ☐

Gerekli olan işleri yapmadan önce, ilk iş olarak akıllı telefonlara bakıyor musunuz:

- ☐ Hiçbir zaman ☐ Nadiren ☐ Sık sık
☐ Çoğu zaman ☐ Her zaman

Akıllı telefonsuz hayatın boş ve sıkıcı olduğu duygusuna kapılıyor musunuz:

- ☐ Hiçbir zaman ☐ Nadiren ☐ Sık sık
☐ Çoğu zaman ☐ Her zaman

Akıllı telefon ile zaman geçirmekten günlük işlerinizi ihmal ediyor musunuz:

- ☐ Hiçbir zaman ☐ Nadiren ☐ Sık sık
☐ Çoğu zaman ☐ Her zaman

Okul başarı durumunuz: ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Başarılı ☐ Çok başarılı

Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz:

- ☐ Ailemle zaman geçiriyorum
☐ Arkadaşlarımla zaman geçiriyorum
☐ Kitap okumak
☐ Telefonla konuşmak
☐ İnternette zaman geçiriyorum
☐ Diğer

Sorununuz olduğunda kiminle iletişime geçersiniz:

- ☐ Ailemle
☐ Arkadaşlarımla
☐ Öğretmenlerimle
☐ Diğer

EK-7. Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği

AKILLI TELEFON BAĞIMLILIĞI ÖLÇEĞİ							
Maddeler		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Akıllı telefon kullanımından dolayı planladığım işleri yetiştiremem.	1	2	3	4	5	6
2	Akıllı telefon kullanımından dolayı, sınıfta ödev yaparken veya ders dinlerken konsantre olmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5	6
3	Aşırı akıllı telefon kullanımında görme bulanıklığı ya da baş dönmesi yaşarım.	1	2	3	4	5	6
4	Akıllı telefon kullanırken el bileklerimde veya enseimde ağrı hissedirim.	1	2	3	4	5	6
5	Aşırı akıllı telefon kullanımı nedeniyle yorgun hissedirim ve uykusuz kalırım.	1	2	3	4	5	6
6	Akıllı telefon kullanırken rahat ya da sakin hissedirim.	1	2	3	4	5	6
7	Akıllı telefon kullanırken keyifli veya heyecanlı hissedirim.	1	2	3	4	5	6
8	Akıllı telefon kullanırken kendimi güvende hissedirim.	1	2	3	4	5	6
9	Akıllı telefonla stres atabilirim.	1	2	3	4	5	6
10	Akıllı telefonumu kullanmaktan daha eğlenceli yapacak bir şey yoktur.	1	2	3	4	5	6
11	Akıllı telefonum olmasaydı hayatım anlamsız olurdu.	1	2	3	4	5	6
12	Akıllı telefon kullanırken kendimi çok özgür hissedirim.	1	2	3	4	5	6
13	Akıllı telefon kullanmak yapılacak en eğlenceli şeydir.	1	2	3	4	5	6
14	Akıllı telefon olmadan yapamam.	1	2	3	4	5	6
15	Akıllı telefonum elimde olmadığında sabırsız ve huysuz hissedirim.	1	2	3	4	5	6
16	Kullanmasam bile akıllı telefonum hep aklımdadır.	1	2	3	4	5	6
17	Günlük yaşantım çok etkilenmiş olsa bile akıllı telefonumu kullanmayı asla bırakmam.	1	2	3	4	5	6
18	Akıllı telefonumu kullanırken rahatsız edildiğimde öfkelenirim.	1	2	3	4	5	6
19	Aceleyle tuvalete gideceğim zaman bile akıllı telefonumu yanımda götürürüm.	1	2	3	4	5	6
20	Akıllı telefon vasıtasıyla daha fazla insanla tanışmak bana kendimi çok iyi hissettir.	1	2	3	4	5	6
21	Akıllı telefondaki arkadaşlarımla olan ilişkilerimin gerçek hayattaki arkadaşlarımla olan ilişkilerimden daha samimi olduğunu hissedirim.	1	2	3	4	5	6
22	Akıllı telefonumu kullanamamak yakın bir arkadaşımı kaybetmek kadar acı verici olurdu.	1	2	3	4	5	6
23	Akıllı telefon aracılığı ile edindiğim arkadaşlarımdan beni gerçek hayattaki arkadaşlarımdan daha iyi anladıklarını düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
24	Twitter veya Facebook'taki diğer insanlar arasındaki konuşmaları kaçırmamak için sürekli olarak akıllı telefonumu kontrol ederim.	1	2	3	4	5	6
25	Uyandıktan hemen sonra Twitter veya Facebook gibi Sosyal Paylaşım sitelerini kontrol ederim.	1	2	3	4	5	6

26	Akıllı telefon arkadaşlarımla konuşmayı, gerçek hayattaki arkadaşlarımla veya diğer aile fertleriyle vakit geçirmeye tercih ederim.	1	2	3	4	5	6
27	Başka insanlara sormaktansa, akıllı telefonumdan araştırmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6
28	Tam dolu bataryam bir gün dayanmaz.	1	2	3	4	5	6
29	Akıllı telefonumu düşündüğümde daha uzun süre kullanırım.	1	2	3	4	5	6
30	Akıllı telefonumu kullanmayı bıraktıktan hemen sonra bile tekrar kullanmak isterim.	1	2	3	4	5	6
31	Akıllı telefonumun kullanma süresini azaltmayı defalarca denedim ama her seferinde başarısız oldum.	1	2	3	4	5	6
32	Her zaman akıllı telefon kullanma süremi azaltmam gerektiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
33	Etrafımdaki insanlar akıllı telefonumu çok fazla kullandığını söyler.	1	2	3	4	5	6

EK-8. Ergenler İçin Sosyal Dışlanma (Ostrasizm) Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz. Her sorunun karşısında bulunan; (1) Hiçbir zaman (2) Nadiren (3) Bazen (4) Çoğunlukla ve (5) Her zaman anlamına gelmektedir.

Genellikle diğer insanlar;

1	Bana görünmez biriymişim gibi davranırlar.	1	2	3	4	5
2	Benim varlığımı yok sayarlar.	1	2	3	4	5
3	Yürürken selam verdiğimde karşılık vermezler.	1	2	3	4	5
4	Onlarla konuşurken beni görmezden gelirler.	1	2	3	4	5
5	Beni önemsemezler.	1	2	3	4	5
6	Evimde benimle birlikte vakit geçirirler.	1	2	3	4	5
7	Beni partilerine, organizasyonlarına ve toplantılarına davet ederler.	1	2	3	4	5
8	Beni tatil ve gezi planlarına dahil ederler.	1	2	3	4	5
9	Benim onlarla ilgilenmem için çaba harcarlar.	1	2	3	4	5
10	Beni yemeğe davet ederler.	1	2	3	4	5
11	Hafta sonu etkinliklerine ve eğlencelerine beni davet ederler.	1	2	3	4	5